

'Jeugdigen met een lvb tijdens het onderzoek ter terechtzitting'

Een onderzoek naar de positie van jeugdigen met een licht verstandelijke beperking tijdens het onderzoek ter terechtzitting en hoe de verschillende actoren omgaan met deze jeugdigen.

Toetsing van:

Afstudeeronderzoek (SJ441)

Hogeschool Leiden

Opleiding SJD

Student:

Safae Lamchacht - S1085765

Begeleidende docenten:

Mw. Y. Albeda

Dhr. M. Darmana

Opdrachtgever:

Hendrien Kaal

Lectoraat LVB & Jeugdcriminaliteit

Hogeschool Leiden

Inleverdatum:

1 juni 2018

Herkansing

Klas: SJD 4

Collegejaar 2017/2018

Voorwoord

Beste lezer,

Voor u ligt mijn afstudeerscriptie 'Jeugdigen met een lvb tijdens het onderzoek ter terechtzitting'. Deze is geschreven ter afsluiting van de studie Sociaal Juridische Dienstverlening aan de Hogeschool Leiden. In opdracht van het Lectoraat licht verstandelijke beperking (lvb) en Jeugdcriminaliteit heb ik mijn afstudeeronderzoek uitgevoerd. De lector en tevens mijn opdrachtgever, Hendrien Kaal, heeft op basis van informele gesprekken en groepsbijeenkomsten met zorgmedewerkers geconstateerd dat er een zogenaamde 'angst' onder hen heerst. Volgens Hendrien Kaal vrezen de zorgmedewerkers voor het welzijn van hun cliënten tijdens het strafproces. Deze 'angst' van de zorgmedewerkers komt voort uit onvoldoende kennis en inzicht over het strafrecht, vermoedt Hendrien Kaal. De zorgmedewerkers weten volgens haar niet of de actoren tijdens het onderzoek ter terechtzitting rekening houden met verdachten met een lvb en hoe het onderzoek ter terechtzitting is ingericht.

Middels dit onderzoek is er informatie verzameld over jeugdigen met een lvb tijdens het onderzoek ter terechtzitting. De resultaten worden gepresenteerd aan de zorgmedewerkers, zodat zij meer kennis en inzicht over het strafrecht krijgen.

Bij dezen wil ik graag de gelegenheid nemen om mijn begeleiders vanuit school te bedanken. Ze hebben mij de benodigde begeleiding, ondersteuning en motivatie gegeven tijdens het gehele afstudeerproces. Daarnaast wil ik mijn grote dank uitbrengen aan de lector en tevens mijn opdrachtgever, Hendrien Kaal, met haar hulp en groot netwerk heb ik mijn onderzoek waar kunnen maken.

Ten slotte wil ik mijn medestudente, Marina Oweh, bedanken. Wij hebben samen de opdracht gekregen vanuit het lectoraat om op het thema lvb en jeugdcriminaliteit een onderzoek te verrichten. Samen hebben wij het onderwerp afgebakend, verdeeld en uitgevoerd.

Veel leesplezier toegewenst.

Safae Lamchachti

Gouda, 26 maart 2018

Begrippenlijst

lvb	Licht verstandelijke beperking
OM	Openbare Ministerie
Onderzoek ter terechtzitting	Fase in het strafrecht: begint met dagvaarding (oproep om op zitting te verschijnen) en eindigt met de uitspraak van de rechter.
Recidive	Herhaling van een strafbaar feit
WSG	William Schrikker Groep (Jeugdreclassering: gespecialiseerd in lvb)

Samenvatting

Het Lectoraat licht verstandelijke beperking (lvb) en jeugdcriminaliteit, van de Hogeschool Leiden, is continue bezig met het doen van onderzoek naar jeugdigen met een lvb en criminaliteit. De lector en tevens mijn opdrachtgever, Hendrien Kaal, heeft op basis van informele gesprekken en groepsbijeenkomsten met zorgmedewerkers geconstateerd dat er een zogenaamde 'angst' onder hen heerst ten aanzien van het strafrecht. Volgens Hendrien Kaal vrezen de zorgmedewerkers voor het welzijn van hun cliënten tijdens het strafproces. Deze 'angst' van de zorgmedewerkers komt voort uit onvoldoende kennis en inzicht over het strafrecht, vermoedt Hendrien Kaal. De zorgmedewerkers weten volgens haar niet of de actoren tijdens het onderzoek ter terechtzitting rekening houden met verdachten met een lvb en hoe het onderzoek ter terechtzitting is ingericht.

Mijn afstudeeronderzoek draagt bij aan het vergroten van kennis en inzicht van de zorgmedewerkers over het onderzoek ter terechtzitting.

Voor dit onderzoek is de volgende vraag opgesteld: *Welke juridische mogelijkheden zijn er tijdens het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstrafproces om rekening te houden met de verdachte met een licht verstandelijke beperking?*

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een literatuuronderzoek gedaan naar de positie van jeugdigen met een lvb tijdens het onderzoek ter terechtzitting. Vervolgens zijn er negen actoren geïnterviewd die een rol hebben tijdens het onderzoek ter terechtzitting, namelijk: jeugdreclasserders, raadsonderzoekers, officieren van justitie, strafrechtadvocaat en kinderrechtter. Deze actoren werden gevraagd over hoe zij rekening houden met verdachten met een lvb en welke afwegingen zij maken ten aanzien van deze jeugdigen.

Uit de resultaten is in grote lijnen gebleken dat men binnen het jeugdstrafrecht al rekening houdt met de beperkingen en persoonlijke omstandigheden van verdachten. De actoren passen hun gesprekstechnieken vanzelfsprekend aan als het gaat om jeugdigen. Indien het gaat om jeugdigen met een lvb passen ze zich nog meer aan door gebruik te maken van (visuele) voorbeelden, door controle vragen te stellen en complexe informatie veelvoudig te herhalen. Dit duidt erop dat er binnen het jeugdstrafrecht rekening wordt gehouden met verdachten met een lvb.

Op basis van deze informatie en bevindingen zal er een presentatie (zie bijlage 2) worden gegeven voor de zorgmedewerkers die werken met jeugdigen met een lvb. Door middel van de presentatie wordt hun kennis en inzicht over het strafrecht vergroot.

Inhoud

Voorwoord.....	2
Begrippenlijst	3
Samenvatting	4
Hoofdstuk 1: Inleiding	7
1.1 Aanleiding en achtergrond	7
1.2 Afbakening van het probleem.....	8
1.3 Doelstelling.....	9
1.4 Vraagstelling	10
1.5 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	12
2.1 Maatschappelijk kader.....	12
2.1.1 Licht verstandelijk beperkt.....	12
2.1.2 Kenmerken beperking	12
2.1.3 Positie in de samenleving.....	14
2.1.4 Zorginstelling	15
2.2 Juridisch kader.....	16
Hoofdstuk 3: Methoden.....	18
3.1 Keuze en verantwoording van methoden	18
3.1.1 Deelvraag 1	18
3.1.2 Deelvraag 2	19
3.2 Analyse en kwaliteit	22
3.2.1 Deelvraag 1	22
3.2.2 Deelvraag 2	22
Hoofdstuk 4: Resultaten.....	24
4.1 Resultaten deelvraag 1.....	24
4.1.1 Doelen van het strafrecht	24

4.1.2 Vervolgen	26
4.1.3 Dagvaarding	26
4.1.4 De raadsman.....	29
4.1.5 De zitting.....	29
4.1.6 Sancties	31
4.1.7 Deelconclusie deelvraag 1	34
4.2 Resultaten deelvraag 2.....	36
4.2.1 Inleiding	36
4.2.2 William Schrikker Groep	37
4.2.3 Raad voor de Kinderbescherming.....	42
4.2.4 Het Openbare Ministerie	46
4.2.5 Strafrechtadvocaat en kinderrechter	50
4.2.6 Deelconclusie deelvraag 2.....	54
Hoofdstuk 5: Conclusie	56
Hoofdstuk 6: Discussie.....	59
6.1 Validiteit en beperkingen	59
6.2 Suggestie vervolgonderzoek	60
Literatuurlijst.....	61
Bijlage 1: Topiclist.....	64
Bijlage 2: Beroepsproduct	

Hoofdstuk 1: Inleiding

In dit inleidende en tevens eerste hoofdstuk zal het probleem waar dit onderzoek op gebaseerd is worden toegelicht. Ook de afbakening van het onderzoek komt hier aan bod, evenals het doel van dit onderzoek. Daarnaast wordt besproken welke onderzoeksvragen worden beantwoord met dit onderzoek. Ten slotte staat er een leeswijzer aan het einde van dit hoofdstuk.

1.1 Aanleiding en achtergrond

De licht verstandelijke beperking in Nederland

In Nederland bevinden zich naar schatting 2,3 miljoen mensen met een licht verstandelijke beperking (lvb).¹ Tot deze groep behoren mensen die een IQ hebben tussen de 50 en 70, of een IQ tussen de 70 en 85 met bijkomende problematiek.² Ter vergelijking: een IQ-score tussen 90 en 110 wordt gekenmerkt als gemiddelde intelligentie.³ Mensen met een lvb zijn niet te herkennen aan fysieke of duidelijke gedragskenmerken. Toch ervaren deze mensen veel problemen vanwege de licht verstandelijke beperking. Door het lage IQ is informatieverwerking moeilijk voor mensen met een lvb. Het geheugen is tevens slechter waardoor ze moeite hebben met het onthouden van informatie. Hun woordenschat is minder groot dan leeftijdsgenoten zonder een lvb, waardoor hun uitdrukkingsvermogen minder ontwikkeld is. Daarnaast heeft deze doelgroep moeite met de sociale omgang en vinden ze het lastig om geleerde informatie in de ene situatie, toe te passen in een andere situatie.⁴

Zorginstelling

Onder de mensen met een lvb krijgt maar een klein deel professionele ondersteuning. Dit zijn naar schatting 100 duizend zorgvragers onder de 2,3 miljoen mensen met een lvb binnen Nederland.⁵ De zorgvragers verblijven in een instelling of wonen zelfstandig met 24-uurs zorg in de nabijheid. Binnen de zorginstellingen krijgen ze hulp en begeleiding van de zorgmedewerkers. De zorgmedewerkers helpen hun cliënten met onder andere hun dagbesteding en het onderhouden van sociale contacten.⁶

¹ Sociaal en Cultureel Planbureau 2005

² Sociaal en Cultureel Planbureau 2008

³ Resing & Blok 2002

⁴ Kaal 2013

⁵ Spaan & Kaal 2015

⁶ Woittiez, Ras & Oudijk 2012

Lectoraat LVB en Jeugdcriminaliteit

Het Lectoraat LVB en Jeugdcriminaliteit, van de Hogeschool Leiden, is continue bezig met het doen van onderzoek naar jeugdigen met een lvb en criminaliteit. De lector en tevens mijn opdrachtgever, Hendrien Kaal, heeft op basis van informele gesprekken en groepsbijeenkomsten met zorgmedewerkers geconstateerd dat er een zogenaamde 'angst' onder hen heerst. Volgens Hendrien Kaal vrezen de zorgmedewerkers voor het welzijn van hun cliënten tijdens het strafproces. Deze 'angst' van de zorgmedewerkers komt voort uit onvoldoende kennis en inzicht over het strafrecht, vermoedt Hendrien Kaal. De zorgmedewerkers weten volgens haar niet of de actoren tijdens het onderzoek ter terechtzitting rekening houden met verdachten met een lvb en hoe het onderzoek ter terechtzitting is ingericht.

Onderzoek

Om het kennisgebrek onder de zorgmedewerkers te verhelpen is onderzocht hoe het onderzoek ter terechtzitting is ingericht en in hoeverre er door de actoren tijdens dit proces rekening wordt gehouden met verdachten met een lvb. Door de resultaten van het onderzoek vervolgens te presenteren aan de zorgmedewerkers, zullen zij meer kennis en inzicht over het onderzoek ter terechtzitting krijgen. In bijlage 2 staat de uitwerking van de presentatie.

1.2 Afbakening van het probleem

Om gericht onderzoek te kunnen doen hebben Marina Oweh en ik samen met onze opdrachtgever het probleem afgebakend op drie punten: leeftijdscategorie, verblijfplaats van de doelgroep en verdeling van het strafproces. Hieronder zal de keuze van de afbakening per punt worden toegelicht.

Leeftijdscategorie

Dit onderzoek richt zich op de leeftijdscategorie van 12 tot en met 23 jaar. De reden hiervan is dat kinderen onder de 12 niet vervolgd worden. Tevens kunnen de jongvolwassenen tot 23 jaar ook onder het jeugdstrafrecht vallen, door middel van het adolescentenstrafrecht. Op deze manier is het onderzoek alleen gericht op het jeugdstrafrecht. Dit sluit namelijk goed aan bij onze opdrachtgever: het Lectoraat LVB en Jeugdcriminaliteit. In tabel 2.2 van hoofdstuk 2 wordt er tevens een duidelijke weergave gegeven van de leeftijdsgrenzen binnen het strafrecht.

Verblijfplaats van de doelgroep

Vervolgens richt dit onderzoek zich alleen op de verdachten met een lvb van 12 tot en met 23 jaar die daadwerkelijk in een zorginstelling verblijven. Het doel van het onderzoek is namelijk om de zorgmedewerkers binnen de zorginstelling te kunnen informeren. Hierbij is in het onderzoek geen onderscheid gemaakt in de plek waar het strafbaar feit heeft plaatsgevonden of tegen wie het strafbaar feit is gepleegd. Voor het onderzoek werd er alleen gekeken naar jeugdigen met een lvb die in een zorginstelling verblijven en verdacht worden van een strafbaar feit.

Verdeling strafproces

Daarnaast is gekozen om het strafproces in tweeën te splitsen. Dit vanwege het feit dat het strafproces vele stappen en actoren kent. Om de haalbaarheid en kwaliteit van het onderzoek te waarborgen hebben Marina en ik het strafproces in de volgende delen gesplitst:

1. Het voorbereidend onderzoek
2. Onderzoek ter terechtzitting

Marina heeft zich gericht op het voorbereidend onderzoek, dit loopt vanaf het moment dat er aangifte is gedaan tot het Openbare Ministerie besluit om de verdachte te vervolgen. Ik richt me op het proces na de beslissing tot strafrechtelijke vervolging tot en met de uitspraak, dit proces wordt het onderzoek ter terechtzitting genoemd.

1.3 Doelstelling

Dit onderzoek draagt bij aan het vergroten van kennis en inzicht over het onderzoek ter terechtzitting bij de zorgmedewerkers van cliënten met een lvb. Na dit onderzoek zal er met de geworven informatie en bevindingen een presentatie (zie bijlage 2) worden gegeven aan de zorgmedewerkers die werken met jeugdigen met een lvb. Door middel van de presentatie zal hun kennis en inzicht over hoe het onderzoek ter terechtzitting verloopt en hoe de actoren binnen dit proces rekening houden met jeugdigen met een lvb worden vergroot.

1.4 Vraagstelling

Welke juridische mogelijkheden zijn er tijdens het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstraiproces om rekening te houden met de verdachte met een licht verstandelijke beperking?

Met dit onderzoek zal er, door middel van de twee deelvragen, een antwoord worden gegeven op bovenstaande centrale vraag. De deelvragen kunnen worden verdeeld in een theoretische deelvraag (1) en een praktijkgerichte deelvraag (2). Hieronder volgt een weergave van de deelvragen:

Deelvraag 1

Hoe verloopt het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstraiproces voor de verdachte met een licht verstandelijke beperking?

Deelvraag 2

In hoeverre houden de actoren in het jeugdstrafrecht rekening met de verdachte met een licht verstandelijke beperking tijdens het onderzoek ter terechtzitting?

- 2.1** William Schrikker Groep
- 2.2** Raad voor de Kinderbescherming
- 2.3** Het Openbaar Ministerie
- 2.4** Strafrechtadvocaat & Kinderrechter

1.5 Leeswijzer

Dit onderzoeksrapport is opgedeeld in zes hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk dient als een introductie van het probleem waar dit onderzoek op is gebaseerd. De afbakening van het probleem komt hier aan de orde, evenals de doelstelling en onderzoeksvragen van dit onderzoek. In hoofdstuk twee wordt zowel het maatschappelijk als juridisch kader van dit onderzoek toegelicht. Hoofdstuk drie bespreekt de keuze en motivering van de methode voor dit onderzoek. Tevens zal hier worden gekeken naar de analyse en kwaliteit van de methoden. Vervolgens worden de resultaten van het literatuuronderzoek en de interviews besproken in het vierde hoofdstuk. Op basis van de resultaten wordt er vervolgens in hoofdstuk vijf een conclusie getrokken en daarmee een antwoord gegeven op de centrale vraag van dit onderzoek. Tot slot zal er in hoofdstuk zes dieper worden gekeken naar de validiteit en de beperkingen van dit onderzoek. Tevens zal hier een suggestie voor een eventueel vervolgonderzoek worden gepresenteerd.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk zullen de kaders worden besproken waarbinnen dit onderzoek in is verricht. Hier komt zowel het maatschappelijk als het juridisch kader aan bod.

2.1 Maatschappelijk kader

Om een beter beeld te krijgen over mensen met een licht verstandelijke beperking, zal er in dit hoofdstuk worden ingegaan op hun beperkingen en positie in de samenleving. Tevens zal worden toegelicht hoe de zorginstelling een rol speelt in het leven van deze doelgroep.

2.1.1 Licht verstandelijk beperkt

Zoals er al eerder in de probleemanalyse is benoemd, behoren tot de licht verstandelijke beperkten, volgens de DSM IV, de mensen die een IQ hebben tussen de 50 tot 70. Na een beleidswijziging in 2005 behoren, in Nederland, ook de mensen met een IQ tussen de 70 en 85 met bijkomende problematiek tot de doelgroep lvb.⁷ Er is sprake van bijkomende problematiek indien iemand moeite heeft met zich geheel zelfstandig te redden op meerdere levensgebieden.⁸

2.1.2 Kenmerken beperking

De herkenning van mensen met een lvb is niet eenvoudig. Deze doelgroep heeft namelijk geen duidelijk fysieke of gedragskenmerken. Toch ervaren deze mensen regelmatig problemen in de samenleving. Yvette de Beer (psycholoog) heeft onderzoek gedaan naar de beperkingen van deze doelgroep.⁹ De beperkingen kunnen worden ingedeeld in drie domeinen: cognitief, sociaal en emotioneel domein. Hieronder volgt een beschrijving van de beperkingen en tevens hoe de beperkingen zich voordoen in het dagelijkse leven van mensen met een lvb.

2.1.2.1 Cognitief domein

Uit het onderzoek van De Beer is gebleken dat mensen met een lvb een beperkt werkgeheugen hebben. Met het werkgeheugen is de mens in staat om informatie gelijktijdig zowel op te slaan als te bewerken. Het werkgeheugen is nodig voor de

⁷ Woittiez, Ras & Oudijk 2012

⁸ Kaal 2013

⁹ De Beer 2011

uitvoering van executieve functies. Deze functies heeft de mens nodig om zijn gedrag te sturen. Doordat mensen met een lvb een beperkt werkgeheugen hebben, zijn zij niet goed in staat om informatie te onthouden en te verwerken. Voorbeelden van de gevolgen hiervan zijn: het niet kunnen onderscheiden van hoofd- en bijzaken, moeite hebben met organiseren en het ontbreken van inzicht als het gaat om het verband van oorzaak en gevolg. Daarnaast hebben mensen met een lvb, als gevolg van een beperkt werkgeheugen, een taalachterstand. Zowel met het lezen als het spreken ervaart deze doelgroep moeilijkheden. Als gevolg van de taalachterstand wordt het uiten van gevoelens in woorden bemoeilijkt. In de praktijk is te zien dat mensen met een lvb hun gevoelens veelal op een primaire manier uiten. Dit houdt in dat de persoon geen controle meer kan houden over zijn gevoelens. Het gevolg hiervan kan agressief gedrag zijn of juist het vermijden van contact.¹⁰

Ook de meta-cognitieve vaardigheden zijn beperkt bij mensen met een lvb. Deze vaardigheden zijn onder andere van belang om situaties te kunnen analyseren en om te kunnen reflecteren op eigen gedrag. Mensen met een lvb hebben daarom veelal moeite met abstract denken, hierdoor kunnen zij ervaringen niet goed veralgemeniseren. Hetgeen de persoon met een lvb heeft geleerd in de ene situatie zal daarom niet kunnen worden toegepast in een andere vergelijkbare situatie. Tevens ervaren zij moeilijkheden in het herinneren van situaties die eerder zijn voorgekomen.¹¹

2.1.2.2 Sociale domein

Binnen het sociale domein zijn er tevens beperkingen die voorkomen bij mensen met een lvb. Allereerst hebben zij een afwijkende sociale informatieverwerking ten opzichte van hun leeftijdsgenoten zonder een lvb. De mens gebruikt zijn sociale informatieverwerking om te bepalen welke gedrag passend is. Dit gaat als volgt: waarnemen van informatie, analyseren van informatie, reguleren van emoties en vervolgens kiest de mens het gedrag dat passend is bij de situatie en wordt dit gedrag getoond (reactie, uiten van emotie, fysieke handeling). Doordat dit proces afwijkend is bij mensen met een lvb zorgt dat ook voor afwijkende en wellicht ongepaste reacties. In het onderzoek van De Beer staat tevens dat mensen met een lvb voornamelijk kiezen voor een agressieve reactie, wat als onplezierig kan worden ervaren door de medemens. Als gevolg hiervan kunnen mensen met een lvb in een sociaal isolement terechtkomen: een situatie waarbij de persoon afgezonderd leeft.¹²

¹⁰ De Beer 2011

¹¹ De Beer 2011

¹² De Beer 2011

Zoals eerder vermeld zijn mensen met een lvb niet te herkennen aan fysieke kenmerken, hierdoor wordt er op verschillende gebieden te veel van deze mensen verwacht, wat vervolgens voor teleurstellingen kan zorgen bij deze doelgroep als ze niet aan andermans verwachtingen kunnen voldoen. Volgens De Beer hebben mensen met een lvb veelal last van faalangsten als gevolg hiervan. Een ander oorzaak van faalangst is het ontbreken van zelfreflectie waardoor mensen met een lvb veelal te hoge doelen voor zichzelf vaststellen. Ze overschatten hun eigen vermogen, wat ervoor kan zorgen dat de doelen niet worden behaald met als gevolg beschadiging van het zelfvertrouwen.¹³

2.1.2.3 Emotioneel domein

Ten slotte ervaren mensen met een lvb ook op emotioneel domein moeilijkheden. Het niveau van de emotionele ontwikkeling ligt bij deze doelgroep veelal lager dan leeftijdsgenoten zonder een lvb. Mensen met een lvb hebben daarom moeite met het tonen van de juiste emoties per situatie. Naarmate de mens ouder wordt, ontwikkelt hij bepaalde sociaal-emotionele vaardigheden op het gebied van seksualiteit, inlevingsvermogen en innerlijk besef van goed en kwaad. Bij mensen met een lvb zijn deze vaardigheden veelal minder ontwikkeld. Zo heeft deze doelgroep een minder goed besef van wat kwaad en goed is: de normen en waarden zijn minder ontwikkeld. Dit kan voor botsingen zorgen met mensen zonder een lvb, wat vervolgens weer kan resulteren in een sociaal isolement.¹⁴

2.1.3 Positie in de samenleving

Om de resultaten van dit onderzoek in context te plaatsen, wordt er in deze paragraaf toegelicht hoe de beperkingen zich voordoen in de praktijk. Het NIVEL heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar de deelname aan de samenleving van mensen met een beperking. Uit dit onderzoek zijn een aantal bevindingen naar voren gekomen: zo blijkt dat ruim één derde van de mensen met een licht verstandelijke beperking zich weleens eenzaam of alleen voelt. Ook blijkt dat 46% van deze doelgroep ondersteuning ontvangt bij sociale contacten, omdat zij er niet toe in staat zijn om dit zelf te onderhouden. Tevens is naar voren gekomen dat 83% ondersteuning krijgt bij werk of dagactiviteiten.¹⁵

¹³ De Beer 2011

¹⁴ De Beer 2011

¹⁵ 'Rapportage Participatiemonitor 2015', NIVEL, www.nivel.nl (zoek op: verstandelijke beperkten in de maatschappij)

Mensen met een lvb hebben behoefte aan hulp met het regelen van zaken zoals het krijgen van een inkomen en het onderhouden van contacten. In het dagelijks leven ondervinden zij problemen met praktische zaken zoals het besteden van geld of het reizen met het openbaar vervoer.¹⁶

De taalachterstand zorgt tevens voor problemen in het dagelijks leven van mensen met een lvb. Tijdens gesprekken is het voor deze doelgroep lastig om zich goed te concentreren op de gesprekspartner. Mensen met een lvb hebben tevens meer tijd nodig om de informatie te verwerken en hierop te reageren. Verder zijn jeugdigen met een lvb veelal naïef en goedgelovig, waardoor zij de dupe worden van mensen met slechte bedoelingen en kunnen hierdoor bijvoorbeeld in het criminele circuit terecht komen.¹⁷

2.1.4 Zorginstelling

Vanwege de beperking is het dus gewenst en nodig dat mensen met een lvb hulp en ondersteuning krijgen. Zoals eerder vermeld zijn er naar schatting 100 duizend zorgvragers onder de 2,3 miljoen mensen met een lvb binnen Nederland. Voor de zorgvragers zijn er zorginstellingen waar mensen met een lvb terecht kunnen: een woon-zorginstelling.¹⁸ De zorgmedewerkers binnen deze instelling treden op als begeleider voor mensen met een lvb. Het soort begeleiding wordt afgestemd op de cliënt en bestaat uit het bieden van hulp bij dagelijkse zaken zoals: het regelen van werk, omgaan met geld en persoonlijke hygiëne. Daarnaast houden de zorgmedewerkers ook een dossier bij van de cliënt met ontwikkelingen en persoonlijke doelen van de cliënt zelf. Gedurende het verblijf werkt de cliënt aan de doelen met eventuele inzet van behandelingen of therapieën. Een voorbeeld van een doel kan agressieregulatie zijn, hierbij zal de cliënt speciale trainingen kunnen volgen om agressief gedrag te reguleren.¹⁹

¹⁶ 'Rapportage Participatiemonitor 2015', NIVEL, www.nivel.nl (zoek op: verstandelijke beperkten in de maatschappij)

¹⁷ Kaal 2013

¹⁸ Spaan & Kaal 2015

¹⁹ Woittiez, Ras & Oudijk 2012

2.2 Juridisch kader

Bij de resultaten van deelvraag 1 zal er verder worden ingezoomd op het onderzoek ter terechtzitting en hoe de jeugdige met een licht verstandelijke beperking dit proces doorloopt. Deze paragraaf dient daarom ter ondersteuning van de resultaten in hoofdstuk 4 en bevat daarom een beknopte weergave van de leeftijdsgrenzen binnen het jeugdstrafproces en het verloop van dit proces.

Om de zorgmedewerkers meer kennis en inzicht te geven over het onderzoek ter terechtzitting, is er een literatuuronderzoek gedaan. Zoals in de afbakening van het onderzoek te lezen is, zal dit onderzoek zich beperken tot het jeugdstrafrecht. Het jeugdstrafrecht kent een eigen stelsel van leeftijdsgrenzen, een weergave hiervan is in onderstaand tabel te vinden.

Tabel 2.2: leeftijdscategorieën strafrecht

< 12 jaar	Strafrechtelijke vervolging niet mogelijk vanwege ontoerekeningsvatbaarheid ²⁰
12 – 15 jaar	Altijd jeugdstrafrecht
16 – 17 jaar	Uitgangspunt is jeugdstrafrecht, <i>tenzij art. 77b Sr *</i>
18 – 22 jaar	Uitgangspunt is volwassenenstrafrecht, <i>tenzij art. 77c Sr *</i>
> 23 jaar	Altijd volwassenenstrafrecht

* Art. 77b Sr: Toepassing van het volwassenenrecht voor de 16 en 17-jarige, indien de rechter daartoe grond vindt in de ernst van het begane feit, de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.²¹

*Art. 77c Sr: Toepassing van het jeugdstrafrecht voor de 18 tot 23-jarige, indien de rechter daartoe grond vindt in de persoonlijkheid van de dader of de omstandigheden waaronder het feit is begaan.²²

In eerste instantie geldt het Wetboek van Strafrecht voor diegene die de leeftijd van 18 jaar heeft bereikt en ouder. De wet kent echter een aantal uitzonderingen voor jeugdigen. Hiervoor is het jeugdstrafrecht, wat bestaat uit een reeks artikelen die gelden als uitzonderingen op het strafrecht van volwassenen.

²⁰ Art. 77a Wetboek van Strafrecht

²¹ Art. 77b Wetboek van Strafrecht

²² Art. 77c Wetboek van Strafrecht

Het jeugdstrafrechtproces begint op het moment er een aangifte is gedaan of zodra een verdachte op heterdaad is betrapt. Vanaf dat moment begint het voorbereidend onderzoek.²³ Na dit onderzoek is het aan het Openbaar Ministerie (OM) om de verdachte te vervolgen of niet. Bij vervolging wordt de rechter in de zaak betrokken. Het OM is de enige die mag beslissen of iemand vervolgd wordt, dit wordt ook wel het vervolgingsmonopolie genoemd.²⁴ Bij een vervolging zal het OM een dagvaarding opstellen met daarin de ten laste legging. Hierna zal er een zitting plaatsvinden, waar de rechter een uiteindelijke uitspraak zal doen. Tijdens deze zitting zullen verschillende partijen aan het woord zijn. Zo heeft de Raad voor de Kinderbescherming de taak om een onderzoeksrapport op te stellen, waarin het strafadvies staat dat zij passend vinden. De jeugdreclassering speelt ook een rol bij het onderzoeksrapport, zij zijn namelijk belast met de taak om de Raad te adviseren. Binnen de jeugdreclasseringsinstellingen is er de William Schrikker Groep (WSG) voor jeugdigen met een lvb.

In het strafrecht zijn er tevens deskundigen die kunnen worden opgeroepen op verzoek van de Rechter of het OM.²⁵ De deskundige zal dan informatie geven of onderzoek doen op een bepaald terrein, waarin hij gespecialiseerd is.²⁶ Vervolgens stelt de deskundige een verslag op, waar zijn bevindingen in staan.²⁷ Met deze kennis doet de rechter vervolgens een uitspraak, waarbij mogelijk een sanctie uit het jeugdstrafrecht wordt opgelegd. Hoe de rechter tot zijn besluit komt en welke sancties er zijn, staat in hoofdstuk 4.1 waar de resultaten worden besproken van deelvraag 1.

²³ Art. 132 Wetboek van Strafvordering

²⁴ Art. 167 Wetboek van Strafvordering

²⁵ Art. 227 Wetboek van Strafvordering

²⁶ Art. 51i Wetboek van Strafvordering

²⁷ Art. 51l Wetboek van Strafvordering

Hoofdstuk 3: Methoden

De gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld door gebruik te maken van verschillende onderzoeksmethoden. Beide deelvragen zijn met behulp van een andere onderzoeksmethode beantwoord, waarbij deelvraag 1 voornamelijk gericht is op de theorie en deelvraag 2 zich richt op de praktijk. In dit hoofdstuk wordt de keuze van de methoden, de wijze van analyseren en de kwaliteit van de methoden besproken. Hieronder staan de deelvragen nogmaals weergegeven:

Deelvraag 1

Hoe verloopt het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstraiproces voor de verdachte met een licht verstandelijke beperking?

Deelvraag 2

In hoeverre houden de actoren in het jeugdstrafrecht rekening met de verdachte met een licht verstandelijke beperking tijdens het onderzoek ter terechtzitting?

3.1 Keuze en verantwoording van methoden

Allereerst volgt de keuze en verantwoording van de gebruikte methoden, dit zal per deelvraag worden toegelicht.

3.1.1 Deelvraag 1

Voor de beantwoording van de eerste deelvraag is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksmethode: literatuuronderzoek. Met de eerste deelvraag is er namelijk een beeld geschetst van het onderzoek ter terechtzitting en de positie van de verdachte met een lvb tijdens dit proces. Om deze theoretische deelvraag te beantwoorden is gebruikgemaakt van de volgende wetten en literatuur over het strafrecht:

- Wetboek van Strafrecht
- Wetboek van Strafvordering
- L. Janssen, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2016

- J.H.J. Verbaan, *Strafproces(proces)recht begrepen*, Den Haag: Boom Juridisch 2016

Om vervolgens een koppeling te maken met de positie van de verdachte met een licht verstandelijke beperking heeft er een voorbereidend literatuuronderzoek plaatsgevonden, waar informatie over hoe deze doelgroep functioneert is verzameld. Deze informatie over de doelgroep is weergegeven in het maatschappelijk kader (hoofdstuk 2.1).

3.1.2 Deelvraag 2

Voor de beantwoording van de tweede deelvraag is gebruikgemaakt van een kwalitatief onderzoeksinstrument, namelijk het houden van semigestructureerde interviews. Met deze praktijkgerichte deelvraag worden de meningen en ervaringen van de actoren in het onderzoek ter terechtzitting ten aanzien van de verdachte jeugdigen met een lvb onderzocht. Allereerst is met de geworven informatie uit de eerste deelvraag een keuze gemaakt welke respondenten nodig zijn. Hiervoor is geselecteerd op actoren die een rol hebben tijdens het onderzoek ter terechtzitting bij jeugdzaken en tevens relevant zijn voor dit onderzoek. Er is de keuze gemaakt om een aantal vertegenwoordigers van de volgende organisaties te interviewen:

- **William Schrikker Groep:** Jeugdreclasseringsorganisatie gespecialiseerd in jeugdigen met een lvb. De jeugdreclasserders van de WSG hebben een adviserende en ondersteunende rol tijdens het onderzoek ter terechtzitting als het gaat om verdachte jeugdigen met een lvb.²⁸ Deze jeugdreclasserders zijn daarom in staat om een bijdrage te kunnen leveren aan de beantwoording van de deelvraag over praktijkervaringen met jeugdigen met een lvb.
- **Raad voor de Kinderbescherming:** De raadsonderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming zijn belast met de taak een onderzoek uit te voeren als het gaat om verdachte jeugdigen. In dit raadsonderzoek is er onder andere aandacht voor persoonlijke omstandigheden van de jeugdige, hier kan eventueel naar voren komen dat de jeugdige een lvb heeft.²⁹ Het feit dat de raadsonderzoekers een rol hebben tijdens het onderzoek ter terechtzitting en ze aandacht besteden aan persoonlijke omstandigheden rondom de jeugdige maakt het dat zij in staat zijn om de vragen met betrekking tot deelvraag 2 te beantwoorden.

²⁸ Janssen 2016

²⁹ Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2012

- **Het Openbare Ministerie:** Het OM is het orgaan dat belast is met het vervolgen van strafbare feiten. De jeugdofficier staat als het ware tegenover de verdachte jeugdige tijdens het onderzoek ter terechtzitting. De jeugdofficier kijkt voornamelijk naar het delict en neemt het advies van de Raad voor de Kinderbescherming mee in zijn strafeis.³⁰ Voor dit onderzoek zijn de praktijkervaringen van de jeugdofficieren belangrijk omdat zij degene zijn die jeugdigen vervolgen en jegens hen een straf eisen.
- **Advocatuur:** De strafrechtadvocaat is de belangenbehartiger van de jeugdige tijdens het onderzoek ter terechtzitting en heeft daarom nauw contact met de jeugdige. De strafrechtadvocaat heeft meerdere contactmomenten met de jeugdige en is daarom in staat om praktijkervaringen te delen met betrekking tot eigen handelingen en handelingen van de andere actoren.
- **Rechtbank:** De kinderrechter is degene die de zitting leidt en een uitspraak moet doen. In zijn uitspraak oordeelt hij of de jeugdige schuldig, dan wel onschuldig is. De afwegingen die de kinderrechter maakt ten aanzien van de jeugdige met een lvb leveren een bijdrage aan dit onderzoek.

Via de opdrachtgever van dit onderzoek zijn een aantal contactpersonen toegewezen die bereid waren om mee te werken door een interview te houden. De personen zijn vervolgens benaderd door middel van een mail met een beschrijving van het onderzoek en praktische informatie zoals de duur van het interview. Voorafgaand de interviews is een topiclist (zie bijlage 1) opgesteld met de onderwerpen en vragen die relevant zijn voor de beantwoording van de deelvraag.

³⁰ Janssen 2016

Voor een duidelijke weergave van de geïnterviewde respondenten, volgt hieronder een tabel:

Tabel 3.1: respondenten

Organisatie	Respondent code	Arrondissement	Werkervaring
William Schrikker Groep	WSG 1	Oost-Brabant	12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder
William Schrikker Groep	WSG 2	Midden-Nederland	8 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder
Raad voor de Kinderbescherming	RvdK 3	Rotterdam	5 jaar werkzaam als raadsonderzoeker
Raad voor de Kinderbescherming	RvdK 4	Rotterdam	3 jaar werkzaam als raadsonderzoeker
Raad voor de Kinderbescherming	RvdK 5	Den Haag	10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker
Officier van Justitie	OM 6	Rotterdam	20 jaar werkzaam als jeugdofficier
Officier van Justitie	OM 7	Rotterdam	6 jaar werkzaam als jeugdofficier
Advocatuur	SA 8	Amsterdam	5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat
Rechtelijke macht	KR 9	Amsterdam	11 jaar werkzaam als kinderrechter

Het streven was om van alle vijf gekozen organisaties twee vertegenwoordigers te interviewen en zo op een totaal van 10 interviews te komen wat aansluit op de richtlijn vanuit de Hogeschool (+/- 10 interviews van een uur). Door telkens twee interviews af te nemen per organisatie is er ook variatie in de resultaten. Echter, doordat de respondenten lastig te benaderen waren en werden toegewezen is dit streven niet behaald maar is het wel gelukt om van elke organisatie minstens één vertegenwoordiger te interviewen zoals ook in tabel 3.1 is te zien.

3.2 Analyse en kwaliteit

De wijze van het analyseren van de gegevens en de waarborging van de kwaliteit zal hieronder per deelvraag worden toegelicht

3.2.1 Deelvraag 1

Allereerst zijn de verschillende bronnen geselecteerd op relevantie en betrouwbaarheid. Hierbij is alleen gebruikgemaakt van wetsartikelen die geldig waren op 1 januari 2018, omdat de wetgeving continue in verandering is. Dit verhoogt de bruikbaarheid van dit onderzoek, omdat de geldige artikelen eenvoudig terug te vinden zijn in het geval van wetswijzigingen. De meest gebruikte bronnen zijn het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering, voor toegang tot de artikelen is gebruikgemaakt van de site wetten.overheid.nl waarbij er is aangegeven uitsluitend artikelen te tonen die geldig waren op 1 januari 2018.

Daarnaast zijn er twee verschillende literatuurbronnen gebruikt waar het proces van het onderzoek ter terechtzitting wordt beschreven om de wetsartikelen in context te plaatsen. De twee onderstaande bronnen bevatten een volledige en uitgebreide beschrijving van het onderzoek ter terechtzitting, waarbij de eerste bron zich specifiek richt op het jeugdstrafrecht.

- L. Janssen, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2016
- J.H.J. Verbaan, *Strafproces(proces)recht begrepen*, Den Haag: Boom Juridisch 2016

Het gehele proces van het onderzoek ter terechtzitting is bestudeerd aan de hand van de eerder genoemde bronnen en wetten. Vervolgens is door middel van een oriënterend onderzoek informatie verzameld over jeugdigen met een lvb en dit is gekoppeld aan het onderzoek ter terechtzitting. Met deze informatie is er in hoofdstuk 4.1 beschreven hoe de verdachte met een lvb in het proces van het onderzoek ter terechtzitting staat.

Alle gebruikte bronnen zijn tevens terug te vinden in de literatuurlijst.

3.2.2 Deelvraag 2

Bij het houden van interviews is het van belang om goed te letten op de kwaliteit. Zo zijn er namelijk een tal van factoren die het onderzoek en tevens de resultaten kunnen beïnvloeden. Allereerst is er rekening gehouden met de haalbaarheid van het werven van respondenten. De respondenten voor dit onderzoek waren lastig te vinden en te benaderen. Hierdoor is er gekozen voor een vroege benadering. Desondanks heeft het veel moeite gekost om de juiste personen te vinden binnen het tijdbestek.

Aangezien de contactpersonen vooral via de opdrachtgever toegewezen waren, was er geen ruimte om te selecteren op de respondenten. Tijdens de interviews is er echter wel, door middel van het stellen van vragen, aandacht besteed aan de volgende punten: werkervaring, leeftijd, genoten opleidingen en locatie waar de respondent werkzaam is. Vooral het benoemen van de werkervaring is belangrijk voor de kwaliteit van de resultaten. Zo heeft een respondent die bijvoorbeeld 10 jaar werkzaam is wellicht meer praktijkervaringen met jeugdigen met een lvb, dan wanneer een respondent één jaar werkzaam is. Deze informatie wordt daarom ook weergegeven in de voetnoten na citaten en uitspraken van de respondenten.

Om het interview zelf goed te laten verlopen is er voorafgaand mailcontact geweest met de respondenten. Door middel van een beknopte uitleg is het onderzoek toegelicht en tevens het doel van het onderzoek. Verder is in de mail aangegeven hoelang het interview zal duren, zodat er voldoende tijd is om alle vragen te stellen. Om een vertrouwelijke en open sfeer te creëren is er medegedeeld dat het interview anoniem wordt verwerkt. Door het vermelden van bovenstaande punten wisten de respondenten op voorhand al wat er van hen verwacht werd en wat zij konden verwachten.

Voorafgaand de geplande interviews is een topiclist gemaakt (zie bijlage 1) waarbij alle belangrijke onderwerpen die nodig zijn voor de beantwoording van de tweede deelvraag zijn genoteerd. Op basis van de onderwerpen zijn er vragen gesteld aan de respondenten en aan de hand van de gegeven antwoorden is vervolgens doorgevraagd om meer informatie te verkrijgen. De topiclist heeft gediend als leidraad en hulpmiddel tijdens de interviews. Verder is er tijdens de interviews gebruikgemaakt van de LSD methode, waarbij er zorgvuldig is geluisterd naar de respondenten. Vervolgens werd er een samenvatting gegeven om te controleren of de respondent juist is begrepen en zijn er vervolgvragen gesteld om meer informatie te krijgen.

Om de interviews te analyseren zijn alle interviews getranscribeerd en vervolgens gecodeerd. Hierbij is gebruikgemaakt van een codeer programma voor kwalitatieve analyse: NVivo Pro. Op deze manier was het mogelijk om overzichtelijk te coderen en alle codes naast elkaar te kunnen leggen om overeenkomsten en verschillen te vinden tussen de interviews. De codes zijn gecategoriseerd in vier onderwerpen:

- Kennis en herkenning van de licht verstandelijke beperking
- Zelf rekening houden met de verdachte met een lvb
- De zitting
- Sancties

Deze onderwerpen vormen vervolgens de indeling van de resultaten van deelvraag 2, waardoor de resultaten op een overzichtelijke wijze worden gepresenteerd.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk komen de resultaten van zowel deelvraag 1 als deelvraag 2 aan bod. In de eerste paragraaf komen de uitkomsten van het literatuuronderzoek met een aantal aanvullingen uit de interviews aan bod, waarbij ook een deelconclusie wordt gegeven. De tweede paragraaf behandelt de resultaten uit de interviews, ook hierbij wordt een deelconclusie gegeven.

4.1 Resultaten deelvraag 1

Hoe verloopt het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstrafproces voor de verdachte met een licht verstandelijke beperking?

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van het literatuuronderzoek in het kader van bovenstaande deelvraag 1. Daarnaast zijn er tijdens de interviews met de respondenten bevindingen naar voren gekomen die kunnen bijdragen aan de beantwoording van deelvraag 1. In dit hoofdstuk zal het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstrafrecht in kaart worden gebracht. De doelen van het strafrecht komen aan bod en tevens hoe deze doelen werken op mensen met een lvb. Verder zal het proces van het onderzoek ter terechtzitting worden uitgelegd en wordt er een beeld gegeven over hoe de verdachte met een lvb in het proces staat. Daarnaast wordt er een weergave gegeven van de mogelijke sancties. Aan het eind staat een korte deelconclusie met de belangrijkste uitkomsten uit deze paragraaf.

4.1.1 Doelen van het strafrecht

Het strafrecht kent een aantal theorieën als het gaat over het rechtvaardigen van het opzettelijk toebrengen van leed, zoals vrijheidsberoving. In het strafrecht is er één vergeldingstheorie en zijn er twee preventietheorieën. Hieronder worden ze kort toegelicht.³¹

³¹Verbaan 2016, p. 20

4.1.1.1 Vergeldingstheorie

'Oog om oog, tand om tand' is een gedachte die terug te zien is in de vergeldingstheorie. Als een burger onrecht pleegt, mag de overheid als het ware wraak nemen op diegene. Het doel hiervan is dat het onrecht moet worden hersteld.³² In het jeugdstrafrecht speelt deze theorie een minder grote rol. Het jeugdstrafrecht heeft namelijk een pedagogisch karakter. Zo zijn de straffen en maatregelen gericht op gedragsverandering bij de jeugdige om recidive te voorkomen.³³

4.1.1.2 Preventietheorie

Preventietheorieën kunnen zich onderverdelen in twee soorten, namelijk de speciale preventie en de generale preventie. De speciale preventietheorie is er op gericht om de dader af te schrikken. Door het bestraffen van de dader met bijvoorbeeld een werk- of taakstraf zal de dader minder snel geneigd zijn om onrecht te plegen, wat tot verbetering in het gedrag van de dader leidt.³⁴

De generale preventietheorie is gericht op het afschrikken van de samenleving, indien een dader een strafbaar feit pleegt. Het straffen van de dader zal de andere mensen afschrikken hetzelfde te doen. Deze theorie gebruikt men al eeuwenlang als afschrikmiddel, waarbij de dader op een schavot werd gezet en het hele volk kon zien hoe de dader gestraft werd.³⁵

Uit meerdere onderzoeken is gebleken dat personen met een lvb veelal en het beste leren door middel van ervaringen en concrete voorbeelden.³⁶ De afschrik methode is gericht op het leren en afschrikken van mensen door concrete voorbeelden, bijvoorbeeld het bestraffen van een leerling nadat hij diefstal heeft gepleegd. De gehele klas zal dan minder in de verleiding zijn om ook diefstal te plegen, omdat ze de gevolgen hebben gezien. Naar verwachting zal de afschrik methode goed werken bij mensen met een lvb, aangezien deze methode gericht is op het leren van concrete voorbeelden, een methode die effectief is bij mensen met een lvb.

³² Verbaan 2016, p. 20-21

³³ Janssen 2016

³⁴ Verbaan 2016, p. 21-22

³⁵ Verbaan 2016, p. 21

³⁶ Boertjes & Lever 2007

4.1.2 Vervolgen

Indien de officier van justitie (van het OM) besluit om de verdachte te vervolgen, dan wordt de rechter in de zaak betrokken.³⁷ Er is geen wetsartikel die de termijn hiervoor vaststelt. De Hoge Raad heeft echter, in verband met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (dat een eerlijk proces belooft), de termijn vastgesteld op 16 maanden indien het gaat om een minderjarige verdachte. Het eventuele gevolg van het overschrijden van deze termijn is strafvermindering.³⁸

Indien de officier van justitie nog niet klaar is voor de zitting maar al wel tegen de maximale termijn aanzit, is er de mogelijkheid om een pro-formazitting te starten. De zaak wordt dan niet inhoudelijk behandeld, maar de zitting dient dan alleen om de maximale termijn niet te overschrijden. De zaak wordt na afloop geschorst door de rechter, zodat de officier van justitie tijd heeft om de zaak te onderzoeken. Voor een verdachte met een lvb kan een pro-formazitting verwarrend zijn als er niet goed wordt uitgelegd wat het inhoudt. Bij onvoldoende informatie zal de verdachte met een lvb bijvoorbeeld kunnen denken dat zijn zaak inhoudelijk behandeld wordt en er een uitspraak komt. Om deze verwarring te voorkomen is het nodig dat de communicatie wordt afgestemd op de verdachte, door het vermijden van ingewikkeld taalgebruik en te controleren of de verdachte het proces heeft begrepen. De zorgmedewerkers van jeugdigen met een lvb kunnen hierbij te hulp schieten door de jeugdige uit te leggen dat de zaak niet inhoudelijk wordt behandeld maar de pro-formazitting meer een tussenstap is in het proces. Aangezien de zorgmedewerkers nauw betrokken zijn bij de jeugdigen, zullen zij in staat zijn om dit op een zodanig wijze te verwoorden wat past bij zijn cognitieve vermogen en hierdoor zal de verwarring worden beperkt. Indien de jeugdige complexere vragen heeft met betrekking tot de pro-formazitting kan de zorgmedewerker de jeugdige doorverwijzen naar zijn strafrechtadvocaat.

4.1.3 Dagvaarding

De dagvaarding wordt opgesteld door de officier van justitie en is als het ware een oproep om op de zitting te komen.³⁹ In de dagvaarding staan naast de datum en plaats van de zitting, ook de tenlastelegging (hetgeen waar verdachte van verdacht wordt).⁴⁰ De dagvaarding dient uiterlijk drie dagen van te voren worden verstuurd.⁴¹ Hierdoor

³⁷ Art. 167 lid 1 Wetboek van Strafvordering

³⁸ Art. 6 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en Art. 9a Wetboek van Strafrecht

³⁹ Art. 258 Wetboek van Strafvordering

⁴⁰ Art. 261 Wetboek van Strafvordering

⁴¹ Art. 370 Wetboek van Strafvordering

heeft de verdachte en zijn raadsman de tijd om de zitting voor te bereiden. In het interview met de strafrechtadvocaat kwam echter ook naar voren dat zij het raadzaam acht om de besprekingen van het dossier te verspreiden over meerdere dagen, vooral wanneer het een jeugdige met een lvb betreft.⁴² De minderjarige ontvangt zelf de dagvaarding, maar de inhoud daarvan wordt ook ter kennis gebracht aan de ouders of voogd en de raadsman van de verdachte.⁴³

4.1.3.1 *Snelrecht*

De officier van justitie kan er echter ook voor kiezen om na de aanhouding direct te dagvaarden. De zitting zal vervolgens binnen 17 dagen plaatsvinden.⁴⁴ Dit hoort bij het 'lik-op-stuk' beleid van de politie en justitie, waarbij bepaalde strafzaken snel worden afgehandeld. Er wordt meteen actie ondernomen door het OM, waardoor duidelijk wordt gemaakt dat bepaald gedrag niet getolereerd wordt.⁴⁵ In de interviews met de actoren is naar voren gekomen dat het straffen zijn efficiëntie verliest als er een lange periode tussen het delict en de straf zit. Vooral bij jeugdigen met een lvb is direct straffen wenselijk, stelt de voormalige raadsonderzoeker.⁴⁶

4.1.3.2 *Verschijningsplicht*

De minderjarige is verplicht om te verschijnen op de zitting.⁴⁷ Een belangrijke reden dat het voor de minderjarige, in tegenstelling tot de volwassene, verplicht is om te verschijnen, is omdat het jeugdstrafrecht een pedagogisch karakter heeft. Het jeugdstrafrecht is erop gericht om de ontwikkeling van de minderjarige te stimuleren en de minderjarige te heropvoeden om ze zo te weerhouden van recidive.⁴⁸ Daarnaast vindt de wetgever dat de rechter een persoonlijke indruk moet hebben van de minderjarige om goed te kunnen berechten. Voor jeugdigen met een lvb is de verschijningsplicht een gunstige plicht. De herkenning van mensen met een lvb is namelijk moeilijk, aangezien zij zich niet door fysieke- of gedragskenmerken onderscheiden van anderen. Hierdoor kan de minderjarige verdachte overkomen als een individu zonder beperking voor de rechter en andere aanwezigen.⁴⁹ Hiervoor is dan een uitleg vanuit de jeugdige zelf of

⁴² Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

⁴³ Art. 504 Wetboek van Strafvordering

⁴⁴ Art. 370a en art. 375 Wetboek van Strafvordering

⁴⁵ 'Wat is snelrecht?', Openbaar Ministerie, www.om.nl (zoek op: *snelrecht*)

⁴⁶ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

⁴⁷ Art. 495a lid 1 Wetboek van Strafvordering

⁴⁸ Kaal 2013, p. 32

⁴⁹ Kaal 2013, p. 11

aanwezigen noodzakelijk om de beperking toe te lichten. Tevens is uit het interview met de strafrechtadvocaat en kinderrechter naar voren gekomen dat de aanwezigheid van de jeugdige een belangrijke rol kan spelen. Zo kan de kinderrechter namelijk een beeld krijgen van bepaalde problematiek wat uit de dossiers naar voren komt, wat hem vervolgens kan helpen in het vinden van een passende straf: *"En zeker met agressie [op de zitting], denk dat je dan eerder overtuigd bent van ja een agressie training lijkt me een hele goede."*⁵⁰

Tevens heeft de wetgever per 1 januari 2011 de verschijningsplicht ingesteld voor de gezaghebbende ouder(s) of voogd van de minderjarige verdachten.⁵¹ De betrokkenheid bij het onderzoek ter terechtzitting zorgt ervoor dat de gezaghebbende inlichtingen kunnen geven over de minderjarige en eventueel een bijdrage kunnen leveren aan de verdediging. Verder zal de minderjarige hierdoor gesteund kunnen worden door de personen die dicht bij hem staan.⁵²

De gezaghebbende ouder(s) of voogd van de minderjarige met een lvb weten hoe hij in elkaar steekt en wat hij wel of niet begrijpt, tenzij die gezaghebbende zelf ook een lvb heeft. De gezaghebbende kan de communicatie afstemmen op de minderjarige, door gebruik te maken van passend taalgebruik en te controleren of de minderjarige het begrijpt. Tevens kan de gezaghebbende, door te verschijnen op de zitting, vragen van de rechter beantwoorden over hoe de verdachte in elkaar zit en eventuele verzachtende omstandigheden toelichten.⁵³ Bij mensen met een lvb is taal en communicatie, in de meeste gevallen, minder ontwikkeld. Ze hebben veelal een taalachterstand, waardoor ze gewoonweg niet goed snappen wat er gezegd wordt.⁵⁴ Tijdens de zitting is er ruimte voor de gezaghebbende om het woord te kunnen doen voor de minderjarige verdachte. De zorgmedewerkers in de zorginstellingen kunnen bovenstaande rol van gezaghebbende ouder(s) of voogd ook op zich nemen. Zij staan namelijk dicht bij de jeugdige en zien de jeugdige gedurende de hele dag. Verder beschikken zij over kennis over de licht verstandelijke beperking en hoe dat zich uit in de gedragingen van de jeugdige. De strafrechtadvocaat kan de betrokken zorgmedewerker oproepen als getuige. De rechter, strafrechtadvocaat en officier kunnen de zorgmedewerker op deze manier vragen stellen en de zorgmedewerker wordt hierdoor meer betrokken bij de zitting. De strafrechtadvocaat dient hiervoor na ontvangst van de dagvaarding een verzoek in te dienen bij de officier van justitie.⁵⁵

⁵⁰ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

⁵¹ Art. 496 Wetboek van Strafvordering

⁵² Hepping, Rap & Weijers, *FJR 2011*, afl. 5, p. 118-121

⁵³ Hepping, Rap & Weijers, *FJR 2011*, afl. 5, p. 118-121

⁵⁴ De Beer 2011

⁵⁵ Art. 260 en art. 263 Wetboek van Strafvordering

4.1.4 De raadsman

Zodra de minderjarige verdachte wordt gedagvaard, wordt er een raadsman (strafrechtadvocaat) toegewezen. Op deze manier zorgt de wetgever ervoor dat de belangen van de minderjarige goed worden behartigd tijdens de rechtszaak.⁵⁶ Indien de minderjarige de leeftijd van 16 jaar nog niet heeft bereikt, is de raadsman bevoegd om zelfstandig handelingen te verrichten. Zonder uitdrukkelijke toestemming kan de raadsman bijvoorbeeld een bezwaarschrift opstellen.⁵⁷

Voor de minderjarige die de leeftijd van 16 jaar al heeft bereikt, heeft de raadsman een schriftelijke machtiging nodig om zijn rechten uit te oefenen. De wetgever heeft hiervoor gekozen omdat de 16-jarige bekwaam wordt geacht voor het maken van dit soort beslissingen over zijn proces.⁵⁸ De minderjarige met een lvb die de leeftijd van 16 al heeft bereikt, heeft een lagere ontwikkelingsleeftijd. Hierdoor kan de minderjarige niet goed beslissen of een handeling juist is of niet. Zo zou het kunnen zijn dat de minderjarige niet wil dat er een bezwaarschrift wordt opgesteld. De raadsman mag namelijk zonder toestemming geen zelfstandige handelingen verrichten, zo zou het kunnen dat de verdachte zijn eigen proces tegenwerkt.⁵⁹

4.1.5 De zitting

De behandeling van een rechtszaak met een minderjarige als verdachte gebeurt achter gesloten deuren. De wetgever vindt de privacy van de minderjarige zwaarder wegen dan het belang van openbaarheid voor de samenleving.⁶⁰ Voor verdachten met een lvb is een zitting achter gesloten deuren in hun voordeel. Vanwege de beperking is het houden van aandacht bij de rechtszaak lastig. Mensen met een lvb zijn snel afgeleid en hebben moeite met concentreren, waardoor drukte in de rechtszaal nadelig kan werken voor de concentratie bij deze doelgroep.⁶¹ Tevens kunnen prikkelingen door de drukte negatief worden verwerkt door mensen met een lvb, wat zich vervolgens kan uiten in agressie, voornamelijk omdat deze doelgroep veelal moeite heeft met agressieregulatie.⁶²

⁵⁶ Art. 489 lid 1 sub c Wetboek van Strafvordering

⁵⁷ Art. 503 lid 1 Wetboek van Strafvordering

⁵⁸ Art. 503 lid 1 Wetboek van Strafvordering

⁵⁹ De Beer 2011

⁶⁰ Art. 495b lid 1 Wetboek van Strafvordering

⁶¹ Boertjes & Lever 2007

⁶² Boertjes & Lever 2007

4.1.5.1 Beraadslaging en uitspraak

Gedurende de strafzitting dient de rechter een aantal vragen te beantwoorden voor er een oordeel kan worden gegeven over de strafzaak. Allereerst zal de rechter een viertal formele vragen moeten beantwoorden. Daarbij wordt er gekeken naar de geldigheid van de dagvaarding, de bevoegdheid van de rechter, de ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie en of er redenen zijn voor schorsing der vervolging.⁶³

De rechter zal pas aan de inhoudelijke beoordeling van de zaak komen indien hij de formele vragen heeft getoetst. De rechter zal zich buigen over de zaak aan de hand van vier materiële vragen. Alle vragen dienen positief beantwoord te worden:⁶⁴

1. Is het ten laste gelegde feit bewezen? De rechter dient te oordelen of er voldoende wettig en overtuigend bewijs is. Indien dit niet het geval is, volgt er vrijspraak van de verdachte.

2. Is het feit strafbaar? Vervolgens zal de rechter moeten kijken of het strafbaar feit onder een wettelijke strafbepaling valt en of er geen rechtvaardigingsgronden zijn. Mocht dit niet het geval zijn, zal de rechter de verdachte moeten ontslaan van rechtsvervolging.

3. Is de dader strafbaar? Deze vraag is een interessante vraag als het gaat om verdachten met een lvb. De rechter dient namelijk na te gaan of er geen schulduitsluitingsgrond is, zoals ontoerekenbaarheid. Ontoerekenbaarheid wil zeggen dat de schuld niet kan worden toegerekend aan de verdachte, vanwege de aanwezigheid van een gebrekkige ontwikkeling of een ziekelijke stoornis van de geestvermogens.⁶⁵ Het is aan de rechter om vervolgens te toetsen of de beperking, zoals een lvb, een geldige schulduitsluitingsgrond is. Hierbij zal de rechter moeten weten wat de beperking inhoudt en welke relatie deze heeft met het gepleegde strafbare feit. De rechter zal met het advies van de betrokken actoren en alle feiten over de zaak moeten oordelen.

Bij twijfel aan de beperking zal een Pro Justitia rapportage worden opgemaakt. Het is dan aan een onafhankelijke gedragsdeskundige, namelijk een psychiater en/of een psycholoog, om op verzoek van de rechter of officier van justitie te onderzoeken of er aan de schulduitsluitingsgrond in art. 39 Wetboek van Strafrecht is voldaan.⁶⁶ De verdachte wordt onderzocht om te kijken of er sprake is van een 'gebrekkige ontwikkeling of ziekelijk stoornis van de geestvermogens'.⁶⁷ Ook wordt er gekeken of

⁶³ Art. 348 Wetboek van Strafvordering

⁶⁴ Art. 350 Wetboek van Strafvordering

⁶⁵ Art. 39 Wetboek van Strafrecht

⁶⁶ Bartels 2004

⁶⁷ Art. 39 Wetboek van Strafrecht

deze factor invloed heeft gehad op de strafbare gedraging van de verdachte. Daarbij zal de gedragsdeskundige ook onderzoeken hoe groot de kans op recidive is en of het gedrag van de verdachte nog te verbeteren is. Het uitgebreide Pro Justitia onderzoek heeft een grote invloed op de uitspraak, omdat de rechter de derde materiële vraag toetst aan de Pro Justitia rapportage.⁶⁸ Indien de rechter kan concluderen dat de verdachte niet strafbaar is, wordt de verdachte ontslagen van rechtsvervolging.

4. Welke straf of maatregel moet er worden opgelegd? Nadat alle voorgaande vragen positief zijn beantwoord, zal de rechter een passende straf of maatregel opleggen. Dit is echter niet verplicht. Indien de rechter het raadzaam acht, in verband met de beperkte ernst van het gepleegde feit of de persoonlijkheid van de dader dan wel de omstandigheden waaronder het feit is begaan, kan hij ervoor kiezen om geen maatregel of straf op te leggen.⁶⁹ Hierdoor kan de rechter ervoor kiezen om het te houden op alleen het afschrikken van de verdachte, wat, zoals eerder vermeld bij de preventietheorieën, naar verwachting een goede werking heeft op verdachten met een lvb. In de volgende paragraaf staat meer uitleg over de mogelijke straffen en maatregelen die de rechter kan opleggen.

4.1.6 Sancties

Het jeugdstrafrecht heeft anders dan het volwassenenstrafrecht een pedagogisch karakter. Binnen het jeugdstrafrecht zijn er daarom eigen straffen en maatregelen, beoogd op pedagogische doelen. Ze zijn namelijk bedoeld om voor gedragsverandering te zorgen, opdat de jeugdige niet zal recidiveren.⁷⁰ De sancties zijn onderverdeeld in hoofdstraffen, bijkomende straffen en maatregelen. Er zal per sanctie een korte uitleg volgen.

4.1.6.1 Hoofdstraffen

Jeugddetentie: Het jeugdstrafrecht kent één vrijheidsbenemende straf, namelijk jeugddetentie. Hierbij geldt een maximum van 12 maanden voor jeugdigen onder de 16 jaar. Vanaf 16 jaar en ouder geldt een maximum van 24 maanden.⁷¹

⁶⁸ Oei & Kaiser 2008

⁶⁹ Art. 9a Wetboek van Strafrecht

⁷⁰ Janssen 2016

⁷¹ Art. 77i Wetboek van Strafrecht

Geldboete: De rechter kan er ook voor kiezen om een geldboete op te leggen, van minimaal €3,- en maximaal €4050,-.⁷² In de praktijk houdt de kinderrechter rekening met het inkomen en vermogen van de jeugdige, zodat de jeugdige daadwerkelijk degene zal zijn die de boete betaalt in plaats van de ouders.⁷³

Taakstraf: De derde en tevens de laatste hoofdstraf, is de taakstraf. Dit kan het verrichten van onbetaalde arbeid zijn, dan spreekt men over een werkstraf. Of het volgen van een cursus of training, dit is de leerstraf.⁷⁴ Hieronder volgen de verschillende soorten leerstraffen voor jeugdigen:

- **Leerstraf TACT:** TACT is een leerstraf gericht op het omgaan met boosheid en andere gevoelens. Het impulsief handelen van de jeugdige wordt hierbij gereguleerd.⁷⁵ Zoals in het maatschappelijk kader naar voren is gekomen, behoort een beperkte impulscontrole bij de lvb. Dit houdt in dat de jeugdige gevoelens direct omzet in gedrag, omdat hij er niet mee kan omgaan.⁷⁶ TACT biedt twee soorten trainingen aan, een reguliere en een 'plus' variant. De plus-training sluit goed aan op het niveau van jeugdigen die moeite hebben met leren, zo ook jeugdigen met een lvb. Door het niveau van de training aan te passen op het cognitieve vermogen van de jeugdige, zal de training efficiënter zijn. De training bestaat uit een kennismakingsgesprek met de jeugdige, zijn of haar ouders en eventuele hulpverlening. Vervolgens vinden er trainingen plaats om sociale vaardigheden aan te leren en om te leren hoe de jeugdige boosheid kan reguleren. Aan het eind van de training zal er een eindgesprek worden gehouden met de jeugdige, zijn of haar ouders en eventuele hulpverlening.⁷⁷
- **Leerstraf So-Cool:** De leerstraf So-Cool (SOciaal COgnitieve Oplossingen Leren) heeft als doel om de jeugdige sociale vaardigheden aan te leren. Deze training leert de jeugdige hoe hij dient om te gaan met anderen en hoe hij bijvoorbeeld 'nee' kan zeggen indien nodig/gewenst. So-Cool is een training speciaal voor jeugdigen met een lvb. Door het niveau zodanig aan te passen aan het cognitieve vermogen en de behoeftes van de jeugdige, zal deze training zowel de sociale als cognitieve bekwaamheid van de jeugdige vergroten. De training bestaat uit vier onderdelen, waarbij er eerst een kennismakingsgesprek plaatsvindt met de jeugdige, zijn of haar ouders en eventuele hulpverlening. Vervolgens wordt er

⁷² Art. 77l Wetboek van Strafrecht

⁷³ Janssen 2016

⁷⁴ Art. 77m Wetboek van Strafrecht

⁷⁵ 'Welke leerstraffen zijn er?', kinderbescherming, www.kinderbescherming.nl, (zoek op: soorten leerstraffen)

⁷⁶ De Beer, 2011

⁷⁷ 'Welke leerstraffen zijn er?', kinderbescherming, www.kinderbescherming.nl, (zoek op: soorten leerstraffen)

samen met de jeugdige een plan opgesteld met leerdoelen. Aan de hand van deze leerdoelen zullen er oefeningen worden uitgevoerd om de jeugdige sociale vaardigheden aan te leren. Na afloop van de training zal er een eindgesprek plaatsvinden met de jeugdige, zijn of haar ouders en eventuele hulpverlening. De trainer zal binnen een halfjaar na de training nogmaals contact opnemen met de jeugdige om te vragen hoe het gaat.⁷⁸

4.1.6.2 Maatregelen

PIJ-maatregel: De plaatsing in een inrichting voor jeugdigen is een vrijheidsbenemende maatregel waarbij de jeugdige in een gesloten inrichting wordt geplaatst en gedwongen wordt behandeld. Deze maatregel kan alleen worden opgelegd indien het een jeugdige betreft met een geestelijke stoornis, dit zal moeten blijken uit een persoonlijkheidsonderzoek van twee gedragsdeskundigen. Verder is oplegging van de PIJ-maatregel alleen mogelijk bij een aantal zware misdrijven en zodra de veiligheid van anderen in gevaar is.⁷⁹

Gedragsbeïnvloedende maatregel (GBM): De GBM is een vrijheidsbeperkende maatregel gericht op het veranderen van het gedrag van de jeugdige, door middel van een soort heropvoeding van de jeugdige. Deze maatregel is een lichtere vorm van de PIJ-maatregel, aangezien de jeugdige niet wordt opgenomen in een justitiële jeugdinrichting. Echter, de jeugdige is wel gebonden aan een intensief en strak programma.⁸⁰ De maatregel bevat een combinatie van trainingen, cursussen, therapieën en begeleiding. Indien nodig zal de jeugdige in een zorginstelling verblijven voor het volgen van het programma. Oplegging van de GBM is alleen mogelijk na het advies van de Raad voor de Kinderbescherming, die tevens een gedragsdeskundige raadpleegt.⁸¹

Overige maatregelen: Verder zijn er nog een viertal maatregelen, die oorspronkelijk uit het volwassenenstrafrecht komen, maar ook op te leggen zijn aan jeugdigen.

- Onttrekking aan het verkeer⁸²
- Ontneming wederrechtelijk verkregen voordeel⁸³
- Schadevergoeding⁸⁴
- Vrijheidsbeperkende maatregel (contact- of gebiedsverbod, meldplicht).⁸⁵

⁷⁸ 'Welke leerstraffen zijn er?', kinderbescherming, www.kinderbescherming.nl, (zoek op: soorten leerstraffen)

⁷⁹ Art. 77s Wetboek van Strafrecht

⁸⁰ Art. 77w Wetboek van Strafrecht

⁸¹ Janssen 2016

⁸² Art. 36b Wetboek van Strafrecht

⁸³ Art. 36e wetboek van Strafrecht

⁸⁴ Art. 77h Wetboek van Strafrecht

⁸⁵ Art. 77we juncto Art. 77wf Wetboek van Strafrecht

4.1.7 Deelconclusie deelvraag 1

Uit de eerste paragraaf van dit hoofdstuk is gebleken dat de preventietheorieën goed aansluiten op het cognitieve vermogen van jeugdigen met een lvb. Deze theorieën schrijven voor dat door het straffen van de jeugdige of mensen om de jeugdige heen, zorgt voor het afschrikken en de jeugdige weerhoudt van het plegen van datzelfde strafbaar feit.

Verder is gebleken dat de officier van justitie de keuze heeft om een pro-formazitting te starten. De zorgmedewerkers kunnen verwarring omtrent de pro-formazitting beperken, door aan de jeugdige uit te leggen dat hun zaak niet inhoudelijk wordt behandeld. Bij complexere vragen vanuit de jeugdige kan worden doorverwezen naar de strafrechtadvocaat.

Ook is naar voren gekomen dat snelrecht een onderdeel is van het 'lik-op-stuk' beleid van de politie en justitie, wat volgens de actoren binnen het strafrecht efficiënt en wenselijk is vanwege het direct straffen, vooral als het gaat om jeugdigen met een lvb. Daarnaast is er een verplichting voor jeugdigen om te verschijnen op zitting. De geïnterviewde kinderrechter en strafrechtadvocaat stellen dat de verschijningsplicht van belang is om een beeld van de jeugdige te krijgen, vooral in het geval van jeugdigen met een lvb. Verder is gebleken dat het gunstig kan zijn als de zorgmedewerker van de jeugdige aanwezig is op de zitting. Door de zorgmedewerker op te laten roepen als getuige kan hij vragen beantwoorden en eventuele toelichtingen geven over de situatie van de jeugdige.

De raadsman, oftewel strafrechtadvocaat, is de belangenbehartiger van de jeugdige tijdens het onderzoek ter terechtzitting. Als de jeugdige de leeftijd van 16 jaar al heeft bereikt mag de raadsman zonder een schriftelijke machtiging geen handelingen uitvoeren. Hierbij kijkt de wetgever naar de leeftijd van de jeugdige en wordt de 16-jarige bekwaam geacht voor beslissingen over zijn proces. De praktijk leert echter dat jeugdigen met een lvb een veel lagere ontwikkelingsleeftijd hebben dan hun kalenderleeftijd. Het knelpunt hierbij is dat jeugdigen met een lvb geen goede beslissingen kunnen nemen over hun proces, waardoor de jeugdige zijn eigen proces kan tegenwerken.⁸⁶

Daarnaast is gebleken dat een jeugdzitting altijd achter gesloten deuren wordt gehouden, dit ter bescherming van de jeugdige. Voor jeugdigen met een lvb is een zitting achter gesloten deuren extra gunstig, omdat er dan minder prikkelingen zijn die een nadelige werking kunnen hebben op de concentratie van de jeugdige. Verder is naar

⁸⁶ De Beer 2011

voren gekomen dat de rechters bij wet verplicht zijn om de persoonlijke omstandigheden mee te nemen in de uitspraak, hoe zij hier rekening mee houden is te vinden in de resultaten van deelvraag 2. Ten slotte is gebleken dat alle sancties in het jeugdstrafrecht een pedagogisch doel hebben en zich richten op het ontwikkelen en heropvoeden van jeugdigen. Hierin zijn er ook sancties speciaal voor jeugdigen met een lvb.

4.2 Resultaten deelvraag 2

In hoeverre houden de actoren in het jeugdstrafrecht rekening met de verdachte met een licht verstandelijke beperking tijdens het onderzoek ter terechtzitting?

In dit hoofdstuk komen de resultaten van de interviews aan bod, die zijn gehouden voor de beantwoording van bovenstaande deelvraag. De eerste paragraaf zal inleidend zijn en bespreekt de relevante achtergrondinformatie voor dit hoofdstuk.

4.2.1 Inleiding

Na de verdieping in het onderzoek ter terechtzitting, zijn de meest relevante actoren tijdens dit proces op een rijtje gezet. Voor het onderzoek zijn er een aantal vertegenwoordigers van de William Schrikker Groep, Raad voor de Kinderbescherming, het Openbare Ministerie, de Advocatuur en de Rechtbank geïnterviewd. Het doel van de interviews is om de ervaringen en meningen van de verschillende actoren te horen als het gaat om verdachte jeugdigen met een licht verstandelijke beperking. Tijdens de interviews werd het hele proces van het onderzoek ter terechtzitting besproken: vanaf de dagvaarding tot en met de uitspraak.

Er zijn in totaal negen personen geïnterviewd: twee jeugdreclasseerders van de William Schrikker Groep, drie raadsonderzoekers van de Raad voor de Kinderbescherming, twee officieren van justitie, één strafrechtadvocaat en één kinderrechter. Alle respondenten zijn toegewezen. De arrondissementen waar de respondenten werkzaam zijn, liggen verspreid over Rotterdam, Den Haag, Amsterdam, Oost-Brabant en Midden-Nederland. Een duidelijke weergave van de respondenten staat in tabel 3.1 van hoofdstuk 3.

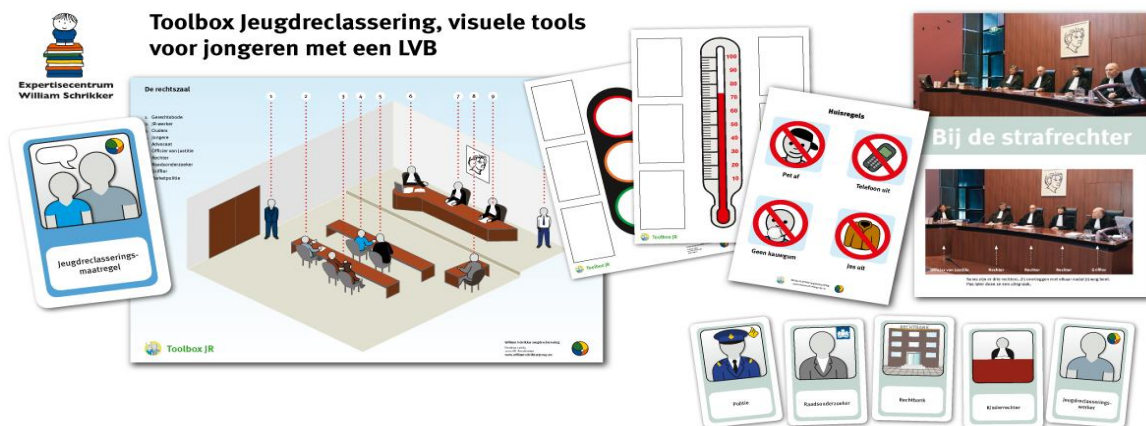
De paragrafen zijn onderverdeeld per organisatie, waarbij er telkens eerst een inleidend stuk zal volgen. Hierin wordt verteld wat de taken zijn van de actoren en hun doelen. Er volgt dan ook een korte weergave van de geïnterviewde respondenten. Vervolgens zullen verschillende onderwerpen ter sprake komen, namelijk kennis over de lvb, wat de actoren doen om rekening te houden met de verdachte met een lvb, de zitting en de sancties.

4.2.2 William Schrikker Groep

De jeugdreclassering heeft een belangrijke rol tijdens het onderzoek ter terechtzitting. Zij hebben de taak om de jeugdige, die een strafbaar feit heeft gepleegd, te begeleiden. Indien uit het onderzoeksrapport van de Raad voor de Kinderbescherming blijkt dat er zorg nodig is, dan zal de jeugdreclassering meteen hulp en steun moeten bieden aan de jeugdige. Er wordt dan een jeugdreclasseerder toegewezen die de jeugdige begeleidt om recidive te voorkomen. Het kan echter ook zo zijn dat jeugdreclassering wordt opgelegd door de officier van justitie of de rechter, als een bijzondere voorwaarde van zijn vroegtijdige invrijheidstelling. De jeugdreclasseerder houdt dan toezicht op de jeugdige opdat hij zich aan de voorwaarden houdt. In geval van een jeugdige met een licht verstandelijke beperking, wordt er jeugdreclassering vanuit de William Schrikker Groep opgelegd.⁸⁷

De William Schrikker Groep beschikt over een toolbox die de jeugdreclasseerders binnen deze organisatie kunnen inzetten bij jeugdigen met een Ivb. Hieronder staat een weergave van de inhoud van deze toolbox. Het bevat onder meer een plattegrond van de rechtbank, een woordenboek waarin moeilijke strafrechtelijke begrippen staan, afbeeldingen van veel voorkomende delicten en een visuele thermometer om gevoelens van de jeugdige in beeld te brengen.⁸⁸

Afbeelding 4.2: toolbox WSG

89

⁸⁷ Janssen 2016

⁸⁸ 'Toolbox jeugdreclassering', spelpartnershop, www.spelpartnershop.nl (zoek op: toolbox WSG)

⁸⁹ 'Toolbox jeugdreclassering', spelpartnershop, www.spelpartnershop.nl (zoek op: *toolbox WSG*)

De twee geïnterviewde jeugdreclasseerders van de William Schrikker Groep zijn beiden werkzaam in een ander arrondissement, namelijk Oost-Brabant ⁹⁰ en Midden-Nederland ⁹¹. Beide zijn rond de 10 jaar werkzaam bij de WSG.

4.2.2.1 Kennis en herkenning van de licht verstandelijke beperking

Binnen de William Schrikker Groep wordt veel aandacht besteed aan het op peil houden van de kennis binnen de organisatie. Zo zijn alle trainingen gericht op jeugdigen met een lvb zoals de jeugdreclasseerder ook aangaf: *"Of het nou over seksualiteit gaat, hechtingsproblematiek, traumabehandeling, veilig werken. Alle trainingen die wij in een jaar krijgen ... zijn gericht op onze doelgroep lvb."*⁹² Tijdens de verschillende trainingen wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan welk strafadvies ze aan jeugdigen met een lvb geven, wat sluit het beste aan, hoe kunnen ze de jeugdige verder helpen en welke kans kunnen ze bieden aan de jeugdige.⁹³

De geïnterviewde actoren van de andere organisaties gaven allen ook aan dat de WSG bij uitstek de meeste kennis heeft over de licht verstandelijke beperking. Zo vertelt een van de raadsonderzoekers dat het advies van de jeugdreclasseerder belangrijke informatie is voor haar. De jeugdreclasseerders binnen WSG beschikken namelijk zowel over kennis van het strafrecht als van de licht verstandelijke beperking. Daar komt nog bij dat de jeugdreclasseerder veelal een nauwere relatie heeft met de jeugdige. Dit in tegenstelling tot de Raad zelf, aangezien die maar kort in beeld is.⁹⁴

Naast jeugdreclassering vanuit de William Schrikker Groep, is er ook reguliere jeugdreclassering. De jeugdreclasseerder die werkzaam is in Midden-Nederland gaf aan dat ze regelmatig contact heeft met de reguliere jeugdreclassering. Op deze manier deelt ze haar kennis over de lvb met de andere jeugdreclasseerders.⁹⁵ Deze manier van informatie delen is echter wel een werkwijze die bij de andere organisaties niet naar voren is gekomen.

⁹⁰ Respondent: WSG 1, Oost-Brabant, 12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

⁹¹ Respondent: WSG 2, Midden-Nederland, 8 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

⁹² Respondent: WSG 2, Midden-Nederland, 8 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

⁹³ Respondent: WSG 2, Midden-Nederland, 8 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

⁹⁴ Respondent: RvdK 4, Rotterdam, 3 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

⁹⁵ Respondent: WSG 2, Midden-Nederland, 8 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

4.2.2.2 Zelfrekening houden met de verdachte met een lvb

Tijdens beide interviews kwam naar voren waar de jeugdreclasseerders in het algemeen rekening mee houden, als het gaat om jeugdigen met een lvb. Wat opviel is dat de jeugdreclasseerders vooral werken met plaatjes en tekeningen, om zaken visueel te maken voor de jeugdige, wat volgens hen het beste werkt bij deze doelgroep. Binnen de William Schrikker Groep hebben ze ook toegang tot verschillende boeken en hulpmiddelen. Aan de hand van plaatjes kunnen ze complexe zaken uitleggen of een gesprek houden met de jeugdige over bijvoorbeeld gevoelens en gedrag.⁹⁶ Uit het onderzoek van De Beer blijkt dat mensen met een lvb moeite hebben met abstract denken.⁹⁷ Het gebruik van plaatjes en tekeningen zal dus naar verwachting goed helpen met het abstraheren. Bij jeugdigen met een lvb is het van belang om telkens te controleren of de jeugdige het uitgelegde heeft begrepen. De jeugdreclasseerders zijn van mening dat het stukje controle cruciaal is bij deze doelgroep, aangezien deze jeugdigen de neiging hebben om te doen alsof ze het begrepen hebben, ook als dit niet het geval is. Om die reden stellen ze vaker controle vragen en laten ze de jeugdige in eigen woorden uitleggen wat er verteld is.⁹⁸

4.2.2.3 De zitting

Als het gaat om de voorbereiding op de zitting, vervult de jeugdreclasseerder een belangrijke taak. Beide jeugdreclasseerders geven aan dat ze jeugdigen met een lvb voorbereiden op de zitting. Een van de jeugdreclasseerders is van mening dat de voorbereiding op de zitting ook bij het takenpakket hoort van de advocaat.⁹⁹ De jeugdige heeft namelijk altijd toegang tot een advocaat, terwijl de jeugdreclasseerder niet bij elke strafzaak in beeld is.

Binnen de William Schrikker Groep hebben ze een toolbox (zie afbeelding 4.2), waarin een fotoboekje zit met uitleg over de zitting. Tijdens het interview met de strafrechtadvocaat kwam de toolbox ook ter sprake: *"... zo een mooie toolbox, waar ik gewoon heel erg jaloers op ben. Die wil ik ook. Met visuele kaartjes, dat is echt fantastisch."*¹⁰⁰ Echter, de jeugdreclasseerder van Oost-Brabant geeft wel een verbeterpunt aan met betrekking tot de toolbox. De tekeningen uit het fotoboekje zijn namelijk van de Rechtbank Lelystad. Deze setting verschilt van de Rechtbank Den

⁹⁶ Respondenten: WSG 1 & 2, jeugdreclasseerders

⁹⁷ De Beer 2011

⁹⁸ Respondenten: WSG 1 & 2, jeugdreclasseerders

⁹⁹ Respondent: WSG 1, Oost-Brabant, 12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

¹⁰⁰ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

Bosch, wat volgens de jeugdreclasseerder verwarrend werkt voor de jeugdige met een lvb.¹⁰¹

De jeugdreclasseerders vinden het allebei van belang om aanwezig te zijn bij de zitting. Het is voor jeugdigen met een lvb spannend en eng, vooral als het de eerste keer is dat ze naar een strafzitting gaan. Beide jeugdreclasseerders geven ook aan altijd naar de zitting te gaan.¹⁰² In de interviews met de Raad voor de Kinderbescherming is gebleken dat de Raad alleen in uitzonderlijke gevallen aanwezig is op de zitting. Hieruit blijkt dat het, op de zitting zelf, aan de jeugdreclasseerder en strafrechtadvocaat is om vragen van de rechter te beantwoorden.

Uit beide interviews is naar voren gekomen dat de duur van de strafzitting een probleem is voor de verdachte met een lvb. De zittingen duren vaak te lang en in combinatie met de juridische taal, is het voor de jeugdige met een lvb moeilijk om zijn aandacht erbij te houden. Als de jeugdreclasseerder merkt dat het te veel wordt voor de jeugdige en dat de jeugdige moeite heeft met het volgen van de zitting, dan vraagt de jeugdreclasseerder of er een korte pauze kan worden gehouden. Tevens laat de jeugdreclasseerder de rechtbank van te voren weten, via een formulier voor bijzonderheden, dat er eventueel extra tijd nodig is. Hierdoor kan de rechtbank rekening houden met het inplannen van de strafzitting.¹⁰³ Het volgende was de jeugdreclasseerder van Oost-Brabant overkomen, doordat de zitting te lang duurde:

*"Ik had een jongen die was voor vier feiten op zitting, drie had hij bekend en één had hij ontkend. De rechter was toch van mening dat hij voor alle vier de feiten veroordeeld werd. Hij heeft een straf gekregen. Maar hij had dus naderhand niet in de gaten dat hij ook voor dat ene feit dat hij ontkende veroordeeld was."*¹⁰⁴

4.2.2.4 Sancties

Het betrekken van de jeugdige als het gaat om het strafadvies, is volgens de jeugdreclasseerder uit Oost-Brabant een goede aanpak. Zo vertelde ze dat een van haar cliënten tijdens een zitting zelf aan de rechter vertelde dat hij zich kon vinden in hetgeen de WSG geadviseerd had. Op deze manier heeft de jeugdreclasseerder rekening kunnen houden met de wens van de jeugdige. Hij gaf aan dat het advies om hem onder elektronisch toezicht te houden *"hem rust gaf in zijn hoofd"*.¹⁰⁵

¹⁰¹ Respondent: WSG 1, Oost-Brabant, 12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

¹⁰² Respondenten: WSG 1 & 2, jeugdreclasseerders

¹⁰³ Respondent: WSG 1, Oost-Brabant, 12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

¹⁰⁴ Respondent: WSG 1, Oost-Brabant, 12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

¹⁰⁵ Respondent: WSG 1, Oost-Brabant, 12 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

De jeugdreclasseerders merken dat het strafadvies niet altijd passend is in hun ogen. Zo vertelt de jeugdreclasseerder uit Midden-Nederland dat het OM wel eens een leerstraf eist, waarvan zij weet dat de jeugdige met een lvb er niks van zal opsteken. In dat geval is het dan aan de jeugdreclasseerder om uit te leggen waarom de straf niet passend is en wat een beter alternatief is. Op de zitting licht ze dan de volgende zaken toe: *"Ik leg uit over lvb, over zijn IQ, waarom de straf niet haalbaar is, wat de voordelen zijn voor deze straf [haar strafadvies] en dat het beter aansluit."* De jeugdreclasseerder vertelt dat ze eens een cliënt had, die al vanaf zijn vijfde levensjaar delicten heeft gepleegd. Hij heeft sindsdien een heel traject van ellende en misdrijven gehad. Nu hij zestien is, zit hij in de isolatiecel. Echter, zelfs daar lopen begeleiders en behandelaars gevaar als ze hem proberen te helpen. In dit geval is een PIJ-maatregel uitermate geschikt, ondanks dat het een zware straf is. Het is namelijk een zeer intensieve behandeling, maar wel in een veilige omgeving. Het was voor haar wel een lang traject voor de PIJ werd uitgesproken. Er zijn namelijk slachtoffers gevallen in de tussentijd, dus in haar ogen mocht de PIJ eerder uitgesproken worden.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Respondent: WSG 2, Midden-Nederland, 8 jaar werkzaam als jeugdreclasseerder

4.2.3 Raad voor de Kinderbescherming

Een ander belangrijke actor tijdens het onderzoek ter terechtzitting is de Raad voor de Kinderbescherming. Zodra er een proces-verbaal door de politie wordt opgemaakt, wordt de Raad gewaarschuwd. Het is dan aan de raadsonderzoekers om een rapport op te stellen. Het onderzoek wordt het LIJ-onderzoek genoemd, het Landelijk Instrument Jeugdstrafrechtketen. Door middel van het LIJ-instrument wordt er per jeugdige een aanpak gekozen om recidive te voorkomen. De raadsonderzoekers verzamelen relevante informatie over de jeugdige om de vragen uit het instrument te beantwoorden. De informatie zullen zij verkrijgen uit dossiers, interviews en observaties. Vervolgens berekent het LIJ hoe groot de kans op recidive is en welke factoren hieraan bijdragen. Tot slot komt hier een aanpak op maat uit om te voorkomen dat de jeugdige recidiveert, zoals een passende gedragsinterventie. De raadsonderzoeker zal op verschillende domeinen informatie moeten krijgen, zoals gezinssituatie, school, vrije tijd, vrienden en gedrag.¹⁰⁷

Twee van de geïnterviewde raadsonderzoekers zijn werkzaam in Rotterdam, waarbij de een 5 jaar werkzaam is bij de Raad¹⁰⁸ en de ander 3 jaar¹⁰⁹. De derde (voormalig) raadsonderzoeker was 10 jaar werkzaam in Den Haag en is momenteel LVB beleidsmedewerker.¹¹⁰

4.2.3.1 Kennis en herkenning van de licht verstandelijke beperking

De raadsonderzoekers uit Rotterdam hebben beiden met regelmaat cliënten met een lvb. Ze weten al direct dat het om een jeugdige met een lvb gaat, als ze zien dat de WSG betrokken is.¹¹¹ Binnen de Raad voor de Kinderbescherming wordt er echter geen specifieke aandacht besteed aan de lvb. Er zijn wel verschillende projecten en pilots geweest die specifiek gericht waren op jeugdigen met een lvb.

De voormalig raadsonderzoeker vertelt dat er zich een gevaar voordoet onder de actoren binnen de strafrechtketen, als het gaat om kennis over de lvb: *"Het grootste gevaar is, als je niet weet wat je niet weet. Kijk, als je weet van lvb is een complex onderwerp en ik weet er weinig van af, dan is er niks aan de hand. Dan kan je doorverwijzen. Maar als je denkt van lvb is helemaal geen complex onderwerp en ik weet er heel veel vanaf, dan heb je een probleem."*¹¹² Tijdens de interviews met de andere actoren, afgezien van de WSG, is naar voren gekomen dat de meesten van hen aangeven goed rekening te

¹⁰⁷ Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2012

¹⁰⁸ Respondent: RvdK 3, Rotterdam, 5 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹⁰⁹ Respondent: RvdK 4, Rotterdam, 3 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹¹⁰ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹¹¹ Respondenten: RvdK 3 & 4, Rotterdam, raadsonderzoekers

¹¹² Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

houden met de lvb. Echter, op het gebied van kennis over de lvb en de kenmerken hiervan wordt er binnen de organisaties nauwelijks aandacht aan besteed.

In het LIJ wordt wel aandacht besteed aan de aanwezigheid van een beperking. De raadsonderzoeker kijkt of er iets bekend is over de geestelijke gezondheid van de jeugdige. Er wordt gekeken of er ooit een intelligentietest is afgenomen, of het IQ bekend is en of er stoornissen bekend zijn. Deze vragen zal de raadsonderzoeker stellen aan de jeugdige zelf, de ouders of de school. Indien er een jeugdreclasseerder betrokken is, zal deze ook de benodigde informatie delen.

*"Ja, nu is het zo.. Er staat een vraag [in het LIJ], heeft iemand wel of geen licht verstandelijke beperking, ja of nee", aldus de voormalige raadsonderzoeker over het LIJ. Hij geeft aan dat er geen ruimte is voor een ander antwoord, terwijl dit passender zou zijn volgens hem. Indien er uit het SCIL, een screeningsinstrument om de lvb te herkennen, komt dat er slechts een indicatie is voor lvb, dan zal de raadsonderzoeker toch 'nee' aanvinken in het LIJ. Het dient volgens de raadsonderzoeker bewezen moeten worden met een IQ, om 'ja' aan te kunnen vinken.*¹¹³

Aangezien het LIJ als een wiskundig algoritme werkt, zal er door middel van scores uitkomen welke strafadvies passend is. Bij het niet meerekenen van de indicatie voor een lvb zal er bijvoorbeeld geen leerstraf worden geadviseerd die speciaal voor jeugdigen met een lvb is. De voormalig raadsonderzoeker voegt hier wel het volgende aan toe: *"En uiteindelijk is het natuurlijk wel de bedoeling dat mensen zelf nadenken. Natuurlijk mag je daarvan afwijken. Maar het heeft dus wel gevolgen, omdat het systeem op die manier is ingericht."*¹¹⁴ Dit laatste werd ook bevestigd door de andere raadsonderzoekers.¹¹⁵

4.2.3.2 Zelf rekening houden met de verdachte met een lvb

Op de vraag wat er gedaan wordt om tijdens de gesprekken rekening te houden met de beperking, vertelde de raadsonderzoeker dat ze probeert het gesprek aan te sluiten op haar cliënt. Ze maakt bijvoorbeeld de vragen makkelijker of maakt gebruik van voorbeelden.¹¹⁶ De raadsonderzoekers hebben weinig contact met de jeugdige: gemiddeld zijn dit één of twee contactmomenten. Het raadsonderzoek is namelijk kort van duur, waardoor er geen ruimte is voor meerdere uitgebreide gesprekken met de jeugdige zelf.

¹¹³ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹¹⁴ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹¹⁵ Respondenten: RvdK 3 & 4, Rotterdam, raadsonderzoekers

¹¹⁶ Respondent: RvdK 3, Rotterdam, 5 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

4.2.3.3 De zitting

De drie raadsonderzoekers geven aan dat zij nauwelijks aandacht besteden aan het voorbereiden van de jeugdige op de zitting, zij menen dat deze taak voor de jeugdreclasseerder is. De twee raadsonderzoekers uit Rotterdam vertellen de jeugdige wel dat er een zitting komt en welke vragen ze kunnen verwachten op de zitting.¹¹⁷

Echter, de voormalige raadsonderzoeker merkt wel iets bijzonders op: *"Je hebt heel vaak dat de jeugdreclassering pas op de zitting wordt opgelegd. Meestal als er een jeugdreclasseerder in zit zijn ze ook het een en ander gewend. Dus het is eigenlijk wel raar dat ze [de jeugdreclasseerders] juist die uitleg geven aan mensen die voor de tweede keer komen en niet die voor de 1^e keer komen."*¹¹⁸

Uit bovenstaande blijkt dat de jeugdreclasseerder niet altijd in beeld is. Indien de jeugdige in een zorginstelling verblijft, is er wel altijd een zorgmedewerker betrokken. Naar verwachting zou het goed werken als de zorgmedewerker de taak op zich neemt om de jeugdige voor te bereiden op de zitting. Met behulp van bijvoorbeeld de toolbox van de WSG zouden zij de jeugdige kunnen uitleggen hoe een zitting eruit ziet. Hierdoor zullen er ook geen misverstanden ontstaan over wie de jeugdige zal voorbereiden op de zitting.

Over de aanwezigheid op de zitting is naar voren gekomen dat de Raad voor de Kinderbescherming niet altijd aanwezig is bij de strafzaken. Zij zijn alleen aanwezig bij de zwaardere strafzaken waar een PIJ-maatregel wordt geadviseerd. De zittingsvertegenwoordigers zullen bij die strafzaken aanwezig zijn om het rapport toe te lichten. Bij de overige strafzaken zal de Raad fysiek niet aanwezig zijn, aangezien alle informatie en het strafadvies al in het rapport staan.¹¹⁹ Door de afwezigheid van de Raad op de zitting, is het dus aan de advocaat en in sommige gevallen ook aan de jeugdreclasseerder om vragen van de rechter te beantwoorden.

Het strafrechtstelsel is niet gemaakt om direct te kunnen straffen: het proces kan in sommige gevallen lang duren.¹²⁰ Een van de raadsonderzoekers uit Rotterdam geeft aan dat ze het jammer vindt dat het soms erg lang kan duren voor een zaak op zitting komt. Volgens haar is het vooral voor een jeugdige met een lvb lastig om na een lange tijd de situaties na te moeten vertellen.¹²¹ Hier voegt de andere raadsonderzoeker uit Rotterdam het volgende aan toe: *"Dan zijn ze opgepakt door de politie en dan soms*

¹¹⁷ Respondenten: RvdK 3 & 4, Rotterdam, raadsonderzoekers

¹¹⁸ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹¹⁹ Respondenten: RvdK 3, 4 & 5, raadsonderzoekers

¹²⁰ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹²¹ Respondent: RvdK 3, Rotterdam, 5 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

*duurt het maanden of een halfjaar voor ze hier komen. En dan zijn ze hier al geweest en dan duurt het nog een paar maanden voordat de zitting plaatsvindt. Dan ben je soms echt een jaar verder. En dan eventueel nog een straf. Dat is soms echt onbegrijpelijk voor de jongeren.”*¹²² Daar komt nog bij dat als bijvoorbeeld de zorginstelling waar de jeugdige verblijft, direct straft, dat het dan een effectievere werking heeft op de jeugdige meent de voormalige raadsonderzoeker: *“Bijvoorbeeld huisarrest of een weekje afwassen. En dan ook dat anderen [woongenoten] dat zien, van dat [het strafbare feit] kan dus niet.”*¹²³

4.2.3.4 Sancties

Voor de raadsonderzoekers speelt de lvb een rol bij het bepalen van het strafadvies. Zoals al eerder naar voren is gekomen, maakt de Raad gebruik van het LIJ. Hier komt een strafadvies uit die, in de meeste gevallen, het beste past bij de jeugdige. Een van de raadsonderzoekers uit Rotterdam geeft aan dat het ook kan voorkomen dat het strafadvies uit het LIJ volgens haar niet goed aansluit bij de jeugdige. In dit geval is het aan haar om samen met de gedragsdeskundige te kijken en te onderbouwen waarom het niet passend is en wat in hun ogen het beste aansluit.¹²⁴

De voormalige raadsonderzoeker stelt dat van de delicten van jeugdigen met een lvb een heel groot gedeelte ‘High Impact Crime’¹²⁵ is. Daarvoor zou bijvoorbeeld een PIJ-maatregel bij uitstek geschikt zijn volgens hem, omdat deze maatregel gericht is op het intensief behandelen van de jeugdige. Natuurlijk wordt de PIJ-maatregel niet zonder meer opgelegd, het is namelijk een uiterste binnen het jeugdstrafrecht. De voormalige raadsonderzoeker vertelt dat het hoe dan ook maatwerk is: *“Je kan niet zwart-wit zeggen: is een leerstraf voor de lvb's beter? Of is nachtdetentie voor alle lvb's beter?”*

¹²⁶

¹²² Respondent: RvdK 4, Rotterdam, 3 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹²³ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹²⁴ Respondent: RvdK 3, Rotterdam, 5 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

¹²⁵ Rijksoverheid: ‘misdaden met een grote impact op het slachtoffer: woninginbraak, overval, geweld en straatroof.’

¹²⁶ Respondent: RvdK 5, Den Haag, 10 jaar werkzaam als raadsonderzoeker

4.2.4 Het Openbare Ministerie

De officier van justitie behoort tot het Openbare Ministerie, dat weer valt onder het ministerie van Veiligheid en Justitie. Zoals in het vorige hoofdstuk al is besproken, heeft het Openbare Ministerie de taak om verdachten te vervolgen. De officieren beslissen vervolgens of zij het nodig achten om de zaak voor te leggen aan de rechter.¹²⁷

Binnen het OM heb ik twee jeugdofficieren uit Rotterdam mogen spreken. De ene officier is al 20 jaar werkzaam binnen het OM¹²⁸ en de andere officier is 6 jaar werkzaam binnen het OM.¹²⁹

4.2.4.1 Kennis en herkenning van de licht verstandelijke beperking.

Het Openbare Ministerie is samen met de Rechtspraak verbonden aan een opleidingsinstituut, genaamd de SSR. Het instituut verzorgt allerlei soorten cursussen over onder andere culturele verschillen, verschillende sancties en zo ook over de licht verstandelijke beperking. De officieren volgen de cursussen waar zij mee in aanraking komen, waarbij het uitgangspunt is dat iedereen dezelfde basiscursussen volgt.¹³⁰

De officier die 6 jaar werkzaam is binnen het OM, gaf aan dat zij de cursus voor lvb zelf niet heeft gevolgd. Afgezien daarvan, denkt zij dat het volgen van zo een cursus goed zou zijn: Men wordt alerter gemaakt op signalen. Ze geeft echter wel aan dat de jeugdofficier al kennis heeft over hoe ze bijvoorbeeld taalgebruik moeten aanpassen aan de jeugdige. De cursus zou daarom ook geschikt zijn voor de niet-jeugdofficieren, aangezien de licht verstandelijke beperking ook bij volwassenen voorkomt.¹³¹

Beide officieren krijgen met jeugdigen met een licht verstandelijke beperking te maken. Een van de officieren geeft een weergave van de hoeveelheid dossiers van jeugdigen met een lvb er bij hem binnenkomt. Van de 2000 kinderen zit er een klein gedeelte op het havo of vwo. Ongeveer 20% doet vmbo TL, hiermee zit je net boven het niveau van lvb. Rond de 30/40% zit in het vmbo kader en basis. En de rest zit op het praktijk onderwijs en is doorgaans lvb. Hij vertelt tevens dat je aan de hand van de school waar de jeugdige opzit, meestal een idee kan krijgen of iemand een lvb heeft. Verder is de beperking moeilijk te herkennen, omdat er geen uiterlijke kenmerken zijn bij de lvb. Dit

¹²⁷ Janssen 2016

¹²⁸ Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹²⁹ Respondent: OvJ 7, Rotterdam, 6 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹³⁰ Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹³¹ Respondent: OvJ 7, Rotterdam, 6 jaar werkzaam als jeugdofficier

resulteert zich in dat er tijdens het onderzoek ter terechtzitting veelal wordt gekeken naar de handeling van de jeugdige.¹³²

4.2.4.2 Zelf rekening houden met de verdachte met een lvb

Indien de licht verstandelijke beperking bekend is bij de officier van justitie, hoe houden de officieren dan rekening met deze doelgroep? De officier die 20 jaar werkzaam is binnen het OM, geeft aan dat enkel de beperking geen reden is om 'niks te doen'. Hij zorgt er wel voor dat de jeugdige met een lvb niet overvraagd wordt.¹³³ Jeugdigen met een lvb leren zichzelf aan om zich goed te presenteren. Indien ze bepaalde dingen niet begrijpen, kunnen zij dit goed verbergen. Hierdoor is er een kans dat de jeugdige overvraagd wordt. Vooral als de jeugdige 'streetwise'¹³⁴ gedrag vertoont of vaker in aanraking is gekomen met justitie. De jeugdige kan zodanig handelen dat het kan lijken alsof hij alles al weet.¹³⁵ De andere officier voegt daaraan toe dat vooral maatwerk is: het gaat niet alleen om het IQ, het is een combinatie van verschillende factoren.¹³⁶

De licht verstandelijke beperking op zich leidt dus volgens beide officieren niet tot een vermindering van de strafeis. Echter, ze nemen het wel mee in hun afweging aangezien de beperking een factor kan zijn voor het gedrag van de jeugdige. Om een beter idee te krijgen van hoe de beperking een rol kan spelen als mitigerende omstandigheid, heb ik een casus voorgelegd aan de officieren. Kort samengevat ging het over een jongen van 15 die op de kermis een balletjespistool heeft gekocht. Onwetend speelde hij met het balletjespistool, waarna hij is aangehouden en een nacht heeft moeten doorbrengen op het politiebureau. Na een lang proces eiste de officier van justitie een werkstraf, terwijl de Raad vond dat de jeugdige gedurende het proces al voldoende is gestraft.¹³⁷ De geïnterviewde officier vertelt dat hij het in dit geval vooral belangrijk vond of de jongen door heeft dat zijn gedraging strafbaar is. Verder verschilt het voor hem ook of het gaat om een "roze met groene waterpistool" of een balletjespistool die haast niet te onderscheiden is van een echt pistool. Hij meent dat de jeugdige enigszins zou kunnen weten dat het laatste genoemde voor onrust kan zorgen.¹³⁸ De andere officier voegt daar aan toe dat het vooral gaat om de handeling: *"Bijvoorbeeld je gaat er mee dreigen, je*

¹³² Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹³³ Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹³⁴ Van Dale: *door het (straat)leven gehard, door de wol geverfd, slim*

¹³⁵ Rot 2013

¹³⁶ Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹³⁷ Respondent: RvdK 3, Rotterdam, 5 jaar als raadsonderzoeker

¹³⁸ Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

*gaat er mee zwaaien, je gaat er mee naar school, je doet er stoer mee. ... Ik vind dat daar dan ook een strafrechtelijke consequentie aan moet zitten.”*¹³⁹

4.2.4.3 De zitting

In het algemeen houden de jeugdofficieren op de zitting al rekening met jeugdigen. Zij spreken niet met 'u' en gebruiken doorgaans geen lastige begrippen. Aangezien jeugdigen met een lvb een lager IQ hebben dan hun leeftijdsgenoten, zou het kunnen zijn dat de officieren toch boven het niveau praten van de jeugdige met een lvb. Om dit te voorkomen geeft de officier aan dat hij probeert om het gesprek op niveau van de jeugdige te houden. Hij merkt het als het gesprek te ingewikkeld wordt voor de jeugdige en in dat geval zal hij het gesprek op een andere manier voeren. Zo begrijpt de officier het als een jeugdige een vreemd of helemaal geen antwoord geeft op de vraag of hij spijt heeft: *"Simpelweg... omdat dat reflectie vraagt van iemand die niet kan reflecteren op zijn eigen gedrag.”*¹⁴⁰

Het stellen van controle vragen werkt volgens de andere officier goed. Zij merkt ook dat de kinderrechters dit vaak doen. Indien ze merkt dat een rechter het te ingewikkeld maakt, dan grijpt zij in om het op een andere en simpelere manier uit te leggen. Verder is een zitting een onnatuurlijke setting voor de jeugdige, door onder andere de verschillende partijen in toga's. Hierdoor is het voor haar lastiger om bepaald gedrag, zoals bepaalde vragen niet beantwoorden of oogcontact vermijden, te interpreteren. Dit gedrag vertonen meerdere jeugdigen, waardoor ze niet kan zien of het specifiek bij de licht verstandelijke beperking hoort. Het kan zijn dat een zitting voor de jeugdige met een lvb lastiger is, maar het verschil in gedrag kan zij er niet uit halen.¹⁴¹

4.2.4.4 Sancties

Hoe groot speelt de beperking een rol als het gaat om het opleggen van een straf? Volgens de officier die 20 jaar werkzaam is, speelt de lvb een rol bij zijn strafeis. Zo zou hij bij een jeugdige zonder lvb bijvoorbeeld 100 uur werkstraf eisen. Indien het vervolgens gaat om een jeugdige met een lvb dan maakt hij een andere afweging. De jeugdige moet bijvoorbeeld al zo veel doen in het kader van zijn beperking, waardoor de officier dan in plaats van 100 uur bijvoorbeeld 20 uur oplegt. Op deze manier voelt de jeugdige de gevolgen van zijn gedraging, maar niet op zo een manier dat het niet uit te

¹³⁹ Respondent: OvJ 7, Rotterdam, 6 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹⁴⁰ Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹⁴¹ Respondent: OvJ 7, Rotterdam, 6 jaar werkzaam als jeugdofficier

voeren is voor de jeugdige. Verder houdt de officier ook rekening met de soort leerstraf. Indien de lvb bekend is, zal hij ook kiezen uit een leerstraf die toegespitst is op jeugdigen met een lvb.¹⁴²

De andere officier geeft aan dat lvb voor haar een onderdeel is, zij kijkt namelijk naar de persoon: *"Het is nooit lvb maakt dat ik links of rechtsom ga. Het is lvb in combinatie met een aantal dingen maakt dat ik links of rechtsom ga."* Verder is voor haar het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming een belangrijk advies waar ze op kan leunen. Daarin komt namelijk naar voren welke persoonlijke omstandigheden er zijn en welke straf daarom passend is. De officier vertelt dat ze het niet altijd eens kan zijn met het advies van de raad, maar ze neemt het wel mee in eventuele overwegingen.¹⁴³

¹⁴² Respondent: OvJ 8, Rotterdam, 20 jaar werkzaam als jeugdofficier

¹⁴³ Respondent: OvJ 7, Rotterdam, 6 jaar werkzaam als jeugdofficier

4.2.5 Strafrechtadvocaat en kinderrechter

Zowel de advocaat als de kinderrechter spelen een belangrijke rol binnen het onderzoek ter terechtzitting. De strafrechtadvocaat behartigt de belangen van de cliënt tijdens het onderzoek ter terechtzitting, waardoor de advocaat dicht bij zijn cliënt staat. De geïnterviewde strafrechtadvocaat is werkzaam in Amsterdam en momenteel 5 jaar werkzaam in de advocatuur.¹⁴⁴

De kinderrechter is degene die de zitting leidt en een uitspraak moet doen. In zijn uitspraak oordeelt hij of de jeugdige schuldig, dan wel onschuldig is. Hoe de kinderrechter tot een uitspraak komt, staat in paragraaf 4.1.5. De geïnterviewde kinderrechter is werkzaam binnen de Rechtbank Amsterdam en beoefent dit beroep inmiddels 11 jaar uit.¹⁴⁵

4.2.5.1 Kennis en herkenning van de licht verstandelijke beperking

Op de vraag of er binnen de rechterlijke macht specifieke trainingen of cursussen zijn gericht op de lvb, antwoordde de kinderrechter negatief. Er zijn geen trainingen speciaal voor de lvb, wel voor kinderen. Als kinderrechter krijg je namelijk een behoorlijke training, waar het hele spectrum aan bod komt. Hierin krijg je onder andere trainingen over het jeugdstrafrecht, het communiceren met jeugdigen en stoornissen die jeugdigen kunnen hebben. Trainingen specifiek over hoe je moet omgaan met verdachten met een lvb zijn er niet, maar de lvb is wel een onderdeel van je training.¹⁴⁶ Over advocatuur is niet naar voren gekomen of er sprake is van cursussen of trainingen over de lvb, maar de geïnterviewde strafrechtadvocaat geeft wel aan betrokken te zijn bij de doelgroep lvb.¹⁴⁷

4.2.5.2 Zelf rekening houden met de verdachte met een lvb

De strafrechtadvocaat vertelt een andere aanpak te hebben als het gaat om jeugdigen met een lvb ten opzichte van jeugdigen zonder een beperking. Bijvoorbeeld bij het doornemen van de dossiers. In plaats van dat ze drie uur lang met de jeugdige gaat zitten, probeert ze het te verspreiden over meerdere dagen. Door het dossier in stukken door te nemen, zal zij de relevante punten vaker kunnen herhalen. Ze probeert ook te testen of de jeugdige heeft onthouden wat er is besproken. Verder dient de advocaat te luisteren naar wat de jeugdige wil en wenst. De jeugdige moet daarom wel alle opties weten om de keuzes te kunnen maken, zoals het wel of niet bekennen.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

¹⁴⁵ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

¹⁴⁶ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

¹⁴⁷ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

¹⁴⁸ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

Ze vertelt het gevaar van als je het dossier in één dag doorneemt: *"Ik wil dat niet een dag voor de zitting doen, want dan krijg je misschien iemand die een heel impulsief antwoord geeft. Dus liever dat je dat een paar keer bespreekt, zodat je zeker weet dat hij begrijpt waar het over gaat."* Daar komt bij dat er een risico bestaat dat de jeugdige vertelt dat hij/zij een beslissing niet zelf heeft gemaakt, maar dat dit vanuit de advocaat komt. Volgens de strafrechtadvocaat is dit een veelvoorkomend probleem bij jeugdigen met een lvb, volgens deze doelgroep liggen de problemen altijd elders en niet bij hen zelf. Het moeite hebben met reflecteren is ook onderdeel van hun problematiek, stelt de strafrechtadvocaat. Zoals in het maatschappelijk kader ook naar voren is gekomen, is het ontbreken van zelfreflectie inderdaad een kenmerk van de licht verstandelijke beperking. Dit probleem herstelt ze vervolgens op de volgende manier: *"Maar daarom vind ik het juist heel belangrijk om nadruk te leggen op alles wat we besproken hebben en dan kan je ook weer even terugpakken, van weet je nog, toen we daar zaten? Weet je nog, dat ik aan het doorbladeren was met het dossier en je die foto liet zien. ... En vaak door die herinnering terug te halen van een gesprek of van een gedraging, dat ze dan weer ..."*¹⁴⁹

Echter, de advocatuur is geen één geheel of één organisatie. Iedereen heeft zijn eigen werkwijze en manier van aanpakken. De geïnterviewde strafrechtadvocaat geeft wel aan dat zij van een aantal andere advocaten weet dat ze op één lijn zouden zitten qua aanpak en werkwijze bij jeugdigen met een lvb. Dit schetst echter niet hoe alle advocaten te werk gaan.¹⁵⁰

4.2.5.3 De zitting

De taak om de jeugdige met een lvb voor te bereiden op de zitting neemt de strafrechtadvocaat op zich, al stelt ze wel dat ook meerdere mensen dit doen binnen de strafrechtketen. Dat gaat gepaard met voordelen, zoals het feit dat de jeugdige op deze manier van meerdere bronnen uitleg krijgt. De strafrechtadvocaat zelf tekent het uit voor haar cliënten. Daarnaast zou zij graag gebruik willen maken van de toolbox van de WSG. Dit zal haar helpen met het voorbereiden van de zitting als het gaat om jeugdigen met een lvb.¹⁵¹

De kinderrechter leidt de zitting en is daarom veel aan het woord. Om ervoor te zorgen dat de zitting goed verloopt, zal hij rekening moeten houden met het niveau van de aanwezigen en in het bijzonder de verdachte. De kinderrechter vertelt dat hij bij aanvang aangeeft: *"als je iets niet begrijpt, geef dan een seintje."* De kinderrechter gaf echter aan te horen dat deze aanpak niet handig is bij jeugdigen met een lvb. Hiermee

¹⁴⁹ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

¹⁵⁰ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

¹⁵¹ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

vraag je ze namelijk om een handeling te verrichten, namelijk het geven van een seintje, als ze iets niet begrijpen. Op deze manier zullen ze sneller geneigd zijn om te doen alsof ze het hebben begrepen, omdat ze zich goed willen presenteren. De kinderrechter probeert daarom de vraag anders te stellen: *"Als ik het niet goed heb uitgelegd, wil je het dan nog vragen? Dan probeer ik het op een andere manier uit te leggen."* Volgens hem letten de kinderrechters op dit soort punten. Kortom, het taalgebruik wordt al aangepast op de jeugdige, maar als het om een jeugdige gaat met een lvb dan letten ze er nog meer op.¹⁵²

Volgens de kinderrechter komt het regelmatig voor dat de aanwezige partijen over de jeugdige gaan praten en dan in hun jargon schieten. Geheel onbewust praten ze in juridische taal en gebruiken ze vaktermen die voor de jeugdige niet te begrijpen zijn. De kinderrechter grijpt dan wel in en probeert datgene vervolgens op een minder ingewikkelde manier te herhalen. Hij merkt ook dat andere betrokkenen op dat moment ingrijpen.¹⁵³ In mijn ogen is dit het moment waarop de zorgmedewerker een belangrijke rol kan spelen. In de meeste gevallen is een zorgmedewerker zo erg betrokken bij de jeugdige, dat de zorgmedewerker precies weet wat de jeugdige wel of niet begrijpt. Omdat de zorgmedewerker de jeugdige immers elke dag ziet, zal de aanwezigheid van de zorgmedewerker bij de zitting daarom raadzaam zijn om in zulke situaties in te grijpen.

De houding van de jeugdige tijdens de zitting speelt ook een rol. De kinderrechter geeft als voorbeeld een jeugdige die tegen de klippen op ontkent en zich niet netjes gedraagt tegen het slachtoffer. Dit kan een aanleiding zijn om een onvoorwaardelijke straf op te leggen. Als een jeugdige bewust is van zijn of haar schuld op de zitting en spijt betuigt, dan zou de kinderrechter een voorwaardelijke straf op kunnen leggen.¹⁵⁴ De valkuil hierbij is dat jeugdigen met een lvb moeite hebben met de sociale informatieverwerking. Dit houdt in dat de jeugdige minder goed in staat is om te kiezen voor een adequate manier van handelen in plaats van een agressieve manier van handelen.¹⁵⁵ De jeugdige met een lvb zal daarom niet goed voor zichzelf kunnen opkomen en zichzelf kunnen verdedigen, door bijvoorbeeld de juiste dingen te zeggen en het juiste gedrag te laten zien. Een jeugdige zonder lvb kan precies datgene zeggen of doen, wat passend is om bijvoorbeeld strafvermindering te krijgen. Ook hierin is een kans voor de zorgmedewerker om in te grijpen. De zorgmedewerker kan het gedrag dat de jeugdige vertoont bijvoorbeeld uitleggen. Tevens kan de zorgmedewerker de jeugdige weer tot rust brengen indien nodig.

¹⁵² Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

¹⁵³ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

¹⁵⁴ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

¹⁵⁵ Kaal 2013

De duur van de zitting blijft een probleem waar ook andere actoren tegen aanlopen. De kinderrechter vertelt dat hij wel eens op verzoek van een advocaat twee zaken van één jeugdige heeft verspreid over twee dagen, omdat het volgens de advocaat anders te veel is voor de jeugdige. In dat opzicht is de kinderrechter dus bereid om samen tot een passende oplossing te komen.¹⁵⁶ De strafrechtadvocaat vraagt ook om een pauze als ze merkt dat de jeugdige zich niet meer kan concentreren. Verder probeert de strafrechtadvocaat ook controlevragen te stellen aan de jeugdige, indien daar de ruimte voor is. Hierdoor kijkt ze of de jeugdige bijvoorbeeld de eis van de officier van justitie heeft begrepen. Volgens de strafrechtadvocaat is het de taak van alle aanwezigen partijen om de jeugdige zo veel mogelijk te betrekken tijdens de zitting en het vermijden van lange oraties. Ze merkt dat de partijen bij de jeugdzittingen niet lang van stof zijn en hun taalgebruik goed aanpassen aan de jeugdige.¹⁵⁷

Een pauze zal naar verwachting een geschikt moment kunnen zijn voor de zorgmedewerker om even te peilen hoe het gaat met de jeugdige. Zo kan de zorgmedewerker bijvoorbeeld samen met de advocaat controleren of de jeugdige alles heeft begrepen, indien nodig leggen ze het dan nogmaals uit. Wellicht dat er nog bijzonderheden zijn die tijdens de zitting niet goed naar voren zijn gekomen, bijvoorbeeld bepaalde mitigerende omstandigheden. Dit is dan het moment voor de zorgmedewerker om het aan te kaarten bij de strafrechtadvocaat.

4.2.5.4 Sancties

Strafvermindering omdat het gaat om een jeugdige met een lvb, is niet de manier waarop de geïnterviewde kinderrechter te werk gaat. *"Bijvoorbeeld mededaders van hetzelfde feit en dan de ene krijgt 50 uur en de ander 40 uur.. dat denk ik niet zo snel, als voor de rest alles gelijk is."* De kinderrechter kijkt namelijk naar het geheel, daar is lvb natuurlijk wel een onderdeel van. Bij jeugdigen met een lvb is het bijvoorbeeld wenselijk om leerstraffen op te leggen die toegespitst zijn op de licht verstandelijke beperking. Zo stelt de kinderrechter ook dat hij het rapport van de Raad voor de Kinderbescherming een belangrijke informatiebron vindt. De Raad heeft namelijk met de jeugdige gesproken en ze hebben een pedagogische achtergrond, waardoor ze goed rekening houden met onder andere de problematiek en het IQ van de jeugdige. Verder stelt de kinderrechter dat jeugdigen met een lvb kwetsbaar zijn in jeugddetentie. Ze lopen daar meer risico dan jeugdigen zonder een lvb, om bijvoorbeeld misbruikt te worden door andere gedetineerden.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

¹⁵⁷ Respondent: SA 8, Amsterdam, 5 jaar werkzaam als strafrechtadvocaat

¹⁵⁸ Respondent: KR 9, Amsterdam, 11 jaar werkzaam als kinderrechter

4.2.6 Deelconclusie deelvraag 2

De uitkomsten van de interviews waren veelal op één lijn. Op het gebied van kennis over de licht verstandelijke beperking is naar voren gekomen dat de WSG veruit over de meeste kennis beschikt. Dit is tevens de enige strafrechtelijke organisatie die gespecialiseerd is in de doelgroep lvb. Vanwege dit feit hechten de andere actoren ook veel waarde aan het advies van de jeugdreclasseerders van de WSG. De actoren vertrouwen op hun expertise als het gaat om jeugdigen met een lvb. Bij de andere actoren verschilt de hoeveelheid kennis over lvb, wat te maken heeft met individuele verschillen. De ene geïnterviewde was meer betrokken bij de doelgroep dan de andere. Het is wel naar voren gekomen dat de actoren die langer werkzaam zijn in de strafrechtketen, ook meer ervaringen hebben met jeugdigen met een lvb. Hierdoor hebben zij meer kennis over de beperking en kunnen zij hun handelingen beter aanpassen aan deze jeugdigen.

Alle geïnterviewde actoren passen hun handelingen en bejegening aan als het gaat om jeugdigen met een lvb. Over het algemeen maken ze gebruik van controlevragen, voorbeelden, het veelvoudig herhalen van complexe informatie en het vermijden van ingewikkeld taalgebruik. Daarnaast heeft de WSG verschillende middelen ter beschikking, die hen kan helpen om complexe zaken uit te leggen en visueel te maken.

Als het gaat om het voorbereiden van de jeugdige op de zitting is het in de meeste gevallen de strafrechtadvocaat die deze taak op zich neemt. Echter, het kan zo zijn dat dit alleen de werkwijze is van de geïnterviewde strafrechtadvocaat en dat de andere advocaten dit niet doen. Indien de WSG in beeld is, nemen zij deze taak ook op zich. Zij beschikken immers over middelen die bedoeld zijn om de jeugdige voor te bereiden op de zitting.

Op de zitting proberen alle aanwezige partijen zo goed mogelijk rekening te houden met de jeugdige met een lvb. Tijdens de jeugdzittingen wordt er vanzelfsprekend geen ingewikkelde taal gebruikt en proberen ze het niet langdradig te maken. Het komt wel eens voor dat een actor onbewust veel jargon gebruikt, waarop andere aanwezigen op dat moment ingrijpen. De duur van de zitting blijkt echter een probleem te zijn. Indien de jeugdreclasseerders en strafrechtadvocaat merken dat de jeugdige met een lvb zijn aandacht niet meer bij de zitting kan houden, verzoeken ze de rechter om een korte pauze.

Ten slotte, bij het adviseren of opleggen van sancties wordt er doorgaans rekening gehouden met wat haalbaar is voor de jeugdige met een lvb. Zo proberen ze bijvoorbeeld alleen leerstraffen te adviseren of op te leggen die speciaal voor de doelgroep lvb is, zodat de jeugdige ook daadwerkelijk iets opsteekt van de leerstraf. Het

is vooral maatwerk: er wordt namelijk gekeken naar zowel het delict als de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige, waarbij de lvb wel een onderdeel van kan zijn.

Hoofdstuk 5: Conclusie

In het vorige hoofdstuk zijn de resultaten van het literatuuronderzoek en interviews besproken. Met de verkregen informatie zal er in dit hoofdstuk een antwoord worden gegeven op onderstaande vraag en zal de koppeling met het beroepsproduct naar voren komen:

Welke juridische mogelijkheden zijn er tijdens het onderzoek ter terechtzitting van het jeugdstrafproces om rekening te houden met de verdachte met een licht verstandelijke beperking?

Zoals in de inleiding is benoemd is dit onderzoek verricht vanwege de vermoedens van de opdrachtgever dat de zorgmedewerkers onvoldoende kennis en inzicht hebben over het onderzoek ter terechtzitting, waardoor ze zich zorgen maken over het welzijn van hun cliënten tijdens dit proces. Door het gebrek aan kennis weten de zorgmedewerkers niet of en hoe de actoren rekening houden met verdachten met een lvb. De resultaten van dit onderzoek bevatten zowel kennis over het onderzoek ter terechtzitting als hoe de actoren tijdens dit proces rekening houden met verdachten met een lvb. Door middel van een presentatie (zie bijlage 2) zullen de volgende resultaten worden gedeeld met de zorgmedewerkers:

Uit dit onderzoek is gebleken dat de wetgeving over het onderzoek ter terechtzitting op een aantal vlakken goed aansluit bij jeugdigen met een lvb.

- **Leerstraffen voor jeugdigen met lvb:** Zo zijn er leerstraffen speciaal voor de doelgroep lvb. Deze lvb-varianten zijn aangepast aan het leervermogen en IQ van jeugdigen met een lvb, waardoor de leerstraffen efficiënter zijn voor deze doelgroep.
- **Jeugdreclassering voor jeugdigen met lvb:** Binnen het jeugdstrafrecht is er een speciale jeugdreclasseringsorganisatie voor jeugdigen met een lvb: de William Schrikker Groep zijn de experts als het gaat om jeugdigen met een lvb. Zij beschikken ook over middelen die in te zetten zijn bij de gesprekken met deze jeugdigen.
- **Direct vervolgen:** Daarnaast sluit het 'lik-op-stuk' beleid (snelrecht) goed aan bij jeugdigen met een lvb. Door direct na het gepleegde feit actie te ondernemen zal er minder tijd zitten tussen het delict en de straf. Vooral bij jeugdigen met een lvb zal dit een efficiëntere werking hebben dan wanneer het lang duurt voordat de jeugdige gestraft wordt.

- **Verschijningsplicht jeugdige:** Verder heeft de wetgever een verschijningsplicht ingesteld voor jeugdigen, zodat de rechter een persoonlijke indruk kan krijgen van de jeugdige. Bij jeugdigen met een lvb kan deze plicht gunstig zijn. De rechter en andere aanwezigen kunnen dan een goede indruk krijgen van de jeugdige en zijn beperking. Echter, aangezien de beperking geen uiterlijke kenmerken heeft kan de minderjarige verdachte overkomen als een individu zonder beperkingen voor de rechter en andere aanwezigen. Gelukkig is de rechter bij wet verplicht om de persoonlijke omstandigheden mee te nemen in de uitspraak en daarom wordt er op dat gebied uitgebreid onderzoek verricht.
- **Zorgmedewerker oproepen als getuige:** Aangezien de zorgmedewerker nauw betrokken is bij de jeugdige is het raadzaam dat hij betrokken wordt bij de zitting. Tijdens de zitting kan de zorgmedewerker vragen beantwoorden en eventuele toelichtingen geven over de situatie van de jeugdige. De strafrechtadvocaat kan een aanvraag indienen bij de officier om de zorgmedewerker als getuige op te roepen.

Uit de interviews zijn ook een aantal punten naar voren gekomen waaruit blijkt dat de actoren rekening houden met jeugdigen met een lvb.

- **Voorbereiding zitting:** Allereerst blijkt uit de interviews dat zowel de jeugdreclasseerders als de strafrechtadvocaat aandacht besteden aan de voorbereiding op de zitting. De jeugdreclasseerders van de WSG beschikken bovendien over een speciale toolbox om jeugdigen met een lvb voor te bereiden op de zitting (zie hoofdstuk 4.2.2). Het enige knelpunt is dat de jeugdreclasseerder niet altijd in beeld is bij de strafzitting, omdat de jeugdreclassering ook pas na de zitting kan worden opgelegd.
- **Aanpassen gesprekstechnieken:** De geïnterviewde actoren passen hun gesprekstechnieken vanzelfsprekend aan als het gaat om jeugdigen, alleen bij jeugdigen met een lvb besteden ze extra aandacht aan de volgende punten:
 - het aanpassen van hun taalgebruik
 - het stellen van controle vragen
 - gebruikmaken van voorbeelden
 - het veelvoudig herhalen van complexe informatie.
- **Aanpassing strafeis/advies vanwege de lvb:** Verder gaven de actoren aan dat de licht verstandelijke beperking geïsoleerd gezien niet per se resulteert in een andere strafrechtelijke uitkomst maar dat dit wel het geval kan zijn in combinatie met meerdere factoren rondom het delict en de jeugdige zelf.

- **Duur zitting:** Het enige knelpunt is dat de duur soms voor jeugdigen met een lvb te lang kan zijn. Echter, de geïnterviewde actoren geven aan rekening te houden met de jeugdige door indien nodig een pauze in te lassen.
- **Opleggen straf:** Ten slotte gaven de geïnterviewde actoren aan dat zij in hun strafadvies, strafeis of uitspraak rekening houden met het leervermogen van de jeugdige met een lvb. Bij het opleggen van een leerstraf zullen zij daarom kiezen voor de lvb-variant van de leerstraffen.

Al met al kan worden geconcludeerd dat de resultaten een goede weergave bieden van hoe het onderzoek ter terechtzitting verloopt voor jeugdigen met een lvb en hoe de actoren binnen dit proces rekening houden met deze doelgroep. Deze resultaten worden gedeeld met de zorgmedewerkers middels een presentatie (zie bijlage 2) zodat zij op de hoogte zullen zijn van het verloop van het onderzoek ter terechtzitting en op welke manieren de actoren rekening houden met jeugdigen met een lvb tijdens dit proces.

Hoofdstuk 6: Discussie

In dit hoofdstuk wordt er dieper in gegaan op de validiteit en beperkingen van dit onderzoek. Daarnaast zullen er suggesties volgen voor eventuele vervolgonderzoeken.

6.1 Validiteit en beperkingen

De methoden die in dit onderzoek zijn gebruikt, hebben gezorgd voor de resultaten die nodig waren voor de beantwoording van de centrale vraag. Voor deelvraag 1 is gebruikgemaakt van literatuuronderzoek, waarbij ervoor is gekozen om wetsartikelen te gebruiken die geldig waren op 1 januari 2018. De bruikbaarheid van dit onderzoek is met deze keuze vergroot, aangezien er bij eventuele wetswijzigingen makkelijk achterhaald kan worden welke wetsartikelen zijn gebruikt in dit onderzoek.

Om mijn kennis over mensen met een licht verstandelijke beperking te vergroten heb ik me verdiept in verschillende literatuur en onderzoeken over deze doelgroep. Door dit vooronderzoek heb ik vervolgens kunnen toetsen hoe de jeugdige met een lvb in het onderzoek ter terechtzitting staat.

Voor de tweede deelvraag is gebruikgemaakt van een kwalitatief onderzoeksinstrument, namelijk het houden van interviews. Met deze onderzoeksmethode zijn de ervaringen en afwegingen goed in beeld gebracht. Echter, doordat het bij dit onderzoek niet gaat om de kwantiteit is het niet mogelijk om te concluderen dat alle actoren dezelfde werkwijze hebben. Toch geeft dit onderzoek een betrouwbare weergave van de handelswijze en praktijkervaringen van de actoren, aangezien alle geïnterviewde actoren vrijwel op één lijn zaten en er onder hen geen uitzonderlijke of opmerkelijke antwoorden waren gegeven.

Een beperking van de resultaten is echter dat de respondenten zijn toegewezen en daarom was er geen selectie mogelijk. Uiteraard is er vervolgens wel aandacht besteed aan de achtergrond van de respondent door te vragen naar de opleiding, werkervaring en hoelang diegene werkzaam is binnen de organisatie. Deze achtergrondinformatie wordt ook benoemd in de voetnoten na elke uitspraak van de respondent.

In het onderzoeksvoorstel was het doel om twee kinderrechters te spreken, echter is dit niet gelukt. Er is namelijk een aanvraag nodig dat gevolgd wordt door een lange procedure om een interview te houden met een kinderrechter. Vanwege het tijdsgebrek is het niet gelukt om dit te verwezenlijken. Gelukkig is het wel gelukt om via de opdrachtgever in contact te komen met een kinderrechter.

Vanwege de haalbaarheid van het werven van respondenten, zijn een aantal van de interviews afgenomen met mijn medestudente Marina Oweh. Een voordeel hiervan is dat er tijdens het gesprek meer ruimte was om na te denken over vervolgvragen, als de

ander het gesprek overnam. Nadeel hiervan is dat het soms lastig was om precies het juiste antwoord te krijgen, aangezien de respondent in sommige gevallen geen antwoord gaf op mijn eigen deel van het onderzoek. Door goed door te vragen en uit te leggen over welk deel in het strafproces het onderzoek gaat, werd dit probleem beperkt.

Om de interviews vervolgens te verwerken en analyseren, is elk interview opgenomen en vervolgens getranscribeerd. Hier hadden geen van de respondenten bezwaren tegen. Voor de kwaliteit van de transcripten, is ervoor gekozen om na elk interview gelijk te transcriberen omdat het gesprek dan nog 'vers' is. Voor het analyseren is gebruikgemaakt van het programma NVivo Pro. Dit programma maakt het mogelijk om per document te coderen. Vervolgens konden alle codes makkelijk gecategoriseerd worden onder het juiste onderwerp. Deze onderwerpen heb ik vervolgens gebruikt om de resultaten van deelvraag 2 te presenteren. Het handige van dit programma is dat het vergelijken van verschillende documenten eenvoudiger wordt gemaakt. Het nadeel en vooral angst met betrekking tot dit programma was dat er alleen met mijn eigen laptop gewerkt kon worden, aangezien het programma en de documenten alleen daarop stonden. Op deze manier bestond het gevaar om de geanalyseerde documenten te verliezen.

6.2 Suggestie vervolgonderzoek

Aangezien het lectoraat LVB en jeugdcriminaliteit continue bezig is met het doen van onderzoek volgt er een suggestie voor een eventuele vervolgonderzoek:

- Verdachten met een licht verstandelijke beperking in het volwassenenstrafrecht:
 - Tijdens het onderzoek is naar voren gekomen dat de actoren in het jeugdstrafrecht rekening houden met de verdachte met een beperking. Deze actoren zijn namelijk gespecialiseerd in de jeugd waardoor ze zich vanzelfsprekend aanpassen aan jeugdigen. Echter, er zijn ook volwassenen met een licht verstandelijke beperking die strafbare feiten plegen. Vanaf 23 jaar vallen zij onder het volwassenenstrafrecht, ondanks dat hun ontwikkelingsleeftijd wellicht nog onder de 18 jaar is. De actoren in de volwassenenstrafrechtkenen passen veelal hun taalgebruik en benadering niet aan, vertelde de geïnterviewde respondenten. Daarom zou een vervolgonderzoek naar verdachten met een lvb binnen het volwassenenstrafrecht gewenst zijn, om te kijken hoe het in de praktijk gaat en of er verbeteringen mogelijk zijn.

Literatuurlijst

Boeken:

- De Beer 2011
Y. de Beer, *De Kleine Gids. Mensen met een licht verstandelijke beperking*, Deventer: Kluwer 2011
- Janssen 2016
L. Janssen, *Jeugdrecht begrepen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2016
- Kaal 2013
H. Kaal, *Ongewoon moeilijk. Jeugdige delinquenten met een LVB als (voortdurende) bron van zorg*, Den Haag: Boom Lemma 2013
- Oei & Kaiser 2008
T.I. Oei & L.H.W.M. Kaiser, *Forensische Psychiatrie onderweg. In de spiegel kijken naar het verleden en koersen naar de toekomst*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2008.
- Verbaan 2016
J.H.J. Verbaan, *Strafproces(proces)recht begrepen*, Den Haag: Boom Juridisch 2016

Onderzoeksrapporten:

- Bartels 2004
J. A. C. Bartels, *Jeugdpsychiatrie en Recht*, Assen: Koninklijke Van Gorcum BV 2004.
- Boertjes & Lever 2007
M.J. Boertjes & M.S. Lever, *LVG en jeugdcriminaliteit*, Expertisecentrum William Schrikker Groep: 2007
- Bruijnes, Jameson & Voet 2013
L. Bruijnes, F. Jameson, & M. van der Voet, *Als iemand een stoel gooit moet je gewoon bukken: Geweld in de gehandicaptenzorg*. Leiden: Hogeschool Leiden 2013
- Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2012
Ministerie van Veiligheid en Justitie, *Landelijk Instrumentarium Jeugdstrafrechtketen (LIJ). Leidraad in de keten*, Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie 2012.
- Resing & Blok 2002
W.C.M. Resing & J.B. Blok, *De classificatie van intelligentiescores. Voorstel voor een eenduidig systeem*, De Psycholoog 2002.
- Rot 2013
E.J.W. Rot, *Handreiking Balans in Beeld. Jongeren met een licht verstandelijke beperking uitdagen, zonder hen te overvragen of ondervragen*, Utrecht: Kennisplein Gehandicaptensector 2013

- Sociaal en Cultureel Planbureau 2005
Sociaal en Cultureel Planbureau, *Cijfermatige ontwikkelingen in de verstandelijke-gehandicaptenzorg*. Den Haag: 2005
- Sociaal en Cultureel Planbureau 2008
Sociaal en Cultureel Planbureau, *Steeds meer verstandelijke gehandicapten? Ontwikkelingen in vraag en gebruik van zorg voor verstandelijke gehandicapten*. Den Haag: 2008
- Spaan & Kaal 2015
N. Spaan & H. Kaal, *Onbeperkt toegang tot recht? Slachtoffers met een licht verstandelijke beperking in de strafrechtsketen*, Leiden: WODC 2015
- Woittiez, Ras & Oudijk 2012
I. Woittiez, M. Ras & D. Oudijk, *IQ met beperkingen*, Den Haag: Sociaal en cultureel planbureau 2012

Internetbronnen:

- 'Rapportage Participatiemonitor 2015', NIVEL, www.nivel.nl (zoek op: *verstandelijke beperkten in de maatschappij*)
- 'Toolbox jeugdreclassering', spelpartnershop, www.spelpartnershop.nl (zoek op: *toolbox WSG*)
- 'Wat is snelrecht?', Openbaar Ministerie, www.om.nl (zoek op: *snelrecht*)
- 'Welke leerstraffen zijn er?', kinderbescherming, www.kinderbescherming.nl, (zoek op: *soorten leerstraffen*)

Tijdschriftartikel:

- Hepping, Rap & Weijers, *FJR 2011*, afl. 5, p. 118-121
K. Hepping, S.E. Rap & I. Weijers, 'Aanwezigheid ouders bij de jeugdstrafzitting', *FJR 2011/50*, afl. 5, p. 118-121

Wetsartikelen:

- Art. 6 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en art. 9a Wetboek van Strafrecht
- Art. 9a Wetboek van Strafrecht
- Art. 36b Wetboek van Strafrecht
- Art. 36e wetboek van Strafrecht
- Art. 39 Wetboek van Strafrecht
- Art. 77a Wetboek van Strafrecht
- Art. 77b Wetboek van Strafrecht
- Art. 77c Wetboek van Strafrecht
- Art. 77h Wetboek van Strafrecht

- Art. 77i Wetboek van Strafrecht
- Art. 77l Wetboek van Strafrecht
- Art. 77m Wetboek van Strafrecht
- Art. 77s Wetboek van Strafrecht
- Art. 77w Wetboek van Strafrecht
- Art. 77we en art. 77wf Wetboek van Strafrecht
- Art. 51i Wetboek van Strafvordering
- Art. 51l Wetboek van Strafvordering
- Art. 132 Wetboek van Strafvordering
- Art. 167 Wetboek van Strafvordering
- Art. 167 lid 1 Wetboek van Strafvordering
- Art. 227 Wetboek van Strafvordering
- Art. 258 Wetboek van Strafvordering
- Art. 260 en art. 263 Wetboek van Strafvordering
- Art. 261 Wetboek van Strafvordering
- Art. 348 Wetboek van Strafvordering
- Art. 350 Wetboek van Strafvordering
- Art. 370 Wetboek van Strafvordering
- Art. 370a en art. 375 Wetboek van Strafvordering
- Art. 489 lid 1 sub c Wetboek van Strafvordering
- Art. 495a lid 1 Wetboek van Strafvordering
- Art. 495b lid 1 Wetboek van Strafvordering
- Art. 503 lid 1 Wetboek van Strafvordering
- Art. 503 lid 1 Wetboek van Strafvordering
- Art. 496 Wetboek van Strafvordering
- Art. 504 Wetboek van Strafvordering

Bijlage 1: Topiclist

Onderwerp	Steekwoorden	Aantekeningen
Achtergrond	Werkervaring, vorig beroep, opleiding	
Taken	Rol bij OTT	
Kennis	Ervaring, kennis, herkenning	
Zelf rekening houden	Benadering, Procedure, Rekening, Andere afweging, Extra aandacht, Waar let je op?	
Ketenpartners	Benadering, Procedure, Andere afweging, Extra aandacht, Waar let je op?	
Mening	Rekening houden met: Inzetten tools, Straffen/maatregel, strafproces	
LVB'er	Ervaringen, moeilijkheden	